ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 91 (1728) | Аўторак, 13 лістапада 1962 года | Цана 4 кап.

ПРАБЛЕМЫ МАЙСТЭРСТВА — БУЙНЫМ ПЛАНАМ!

ПАСЛЯЗАЎТРА ў Мінску склікаецца з'езд работнікаў кінематаграфіі рэспублікі. Першы, устаноўчы з'езд, ён можа і, відаць, будзе мець у пэўнай ступені ўрачысты, святочны настрой. Стварэнне Саюза работнікаў кінематаграфіі — яшчэ адно яскравае сведчанне клопату партыі і дзяржавы аб росквіце мастацтва, аб нашай творчай інтэлігенцыі. Аб'яднаныя ў адзінай арганізацыі, майстры экрана здолеюць з большым поспехам вырашаць пачэсныя задачы, пастаўленыя перад імі.

І няхай гэты прыўзняты настрой спадарожнічае з'езду! Ён, думаецца, толькі дапаможа адчуць хвалю, на якой трэба нам сёння гаварыць аб месцы мастака ў «рабочым страі», аб высокую хвалю эпохі, непаўторнай на сваіх здзяйсненнях.

Не злічыць праблем, што непазбежны будні калектываў нашых кінастудый. Сярод іх ёсць і «вялікія» і «малыя», «вузлавыя» і «невузлавыя». Але ўсе яны аднолькава патрабуюць увагі. Калі фільм не можа нарадзіцца без сцэнарыя, то яго своечасовы выпуск у многім гэтак жа перашкаджае, скажам, нязладжаная работа мантажнай майстэрні, а на яго мастацкай якасці можа адмоўна адбіцца тое, што рэжысёр ці аператар жыве ў дрэнных бытавых умовах. І будзе зусім натуральна, калі трыбуна з'езда стане трыбунай усхваляванай размовы і аб гэтых, «невузлавых» пытаннях.

Важна, аднак, заўсёды адчуваць перспектыву, у святле якой мы павінны разглядаць свае штодзённыя патрэбы і клопаты, і тады высокая прынцыповасць будзе забяспечана.

Першы і галоўны паказчык жыцця і дзейнасці Саюза кінематаграфістаў і калектываў студый—фільмы, іх колькасць і мастацкая вартасць. Патрабавальны, самакрытычны разгляд кінастужак, што выпускаюць студыі нашай рэспублікі, пошукі шляхоў і сродкаў рашучага ўздыму беларускага кіно— у гэтым, коратка кажучы, і павінен чэрпаць свой пафас з'езд, які мае адбыцца.

Іменна аб рашучым уздыме кінамастацтва ідзе сёння размова. Цэнтральны Камітэт партыі ў нядаўна прынятай пастанове «Аб мерах па паляпшэнню кіраўніцтва развіццём мастацкай кінематаграфіі» звярнуў увагу на сур'ёзныя недахопы ў рабоце кінастудый, у творчасці майстроў кіно. «Стваральнікі кінафільмаў,—гаворыцца ў пастанове, — не заўсёды ўлічваюць ідэйна-мастацкую сілу ўплыву кіно—самага масавага з мастацтваў — на фарміраванне поглядаў і перакананняў, эстэтычных густаў і паводзін мільёнаў людзей, асабліва моладзі. На экраны краіны выходзіць вялікая колькасць слабых у ідэйна-мастацкіх адносінах кінафільмаў, якія справядліва асуджаюцца гледачамі. У творах кінамастацтва рэдка сустракаюцца яркія вобразы нашых сучаснікаў — ідэйна перакананых будаўнікоў новага свету, якія валодаюць сілай маральнага прыкладу. Аўтары некаторых кінакарцін збіваюцца з правільных пазіцый у ацэнцы з'яў рэчаіснасці, ім не хапае ўмення бачыць галоўнае і рашаючае ў нашым жыцці, разумення перспектыў развіцця савецкага грамадства па шляху да камунізма».

Калі рабіць параўнанні ў межах некалькіх апошніх год, то нас не могуць не ўзрадаваць зрухі, што адбыліся ў савецкай кінематаграфіі. Успомнім: быў час—усе студыі краіны выпускалі за год восем-дзесяць мастацкіх фільмаў. Цяпер ужо даўно гэтая лічба пераваліла за сотню. Колькасны рост, несумненна, суправаджаўся і якаснымі зменамі. Прынамсі, кінаэкран пачаў больш шырока бачыць жыццё, больш аператыўна рэагаваць на сучасныя падзеі. Выраслі новыя кадры кінамастацтва, якія прынеслі з сабою новыя тэмы і падчас вельмі свежыя фарбы. Атмасфера рашучай барацьбы з культам асобы раскавала творчую думку майстроў савецкага мастацтва, і кінематаграфія не была тут выключэннем. Такія фільмы, як «Чыстае неба», «Ляцяць жураўлі», «Балада пра салдата», пераканаўча сведчаць, наколькі спрыяльныя ўмовы стварыліся для развіцця праўдзівага, грамадзянскі палымянага кінамастацтва. Ды шмат у якіх адносінах наша кіно пайшло ўжо імкліва ўперад. Яно ўзбагацілася жанрава, пасмялела ў выяўленчых сродках, становіцца шматгранным па індывідуальных стылях.

Аднак гэта нельга разглядаць інакш, як першыя крокі на шляху вялікіх творчых пошукаў, што патрабуюцца ад кінематаграфістаў. І Цэнтральны Камітэт партыі зусім своечасова ўказаў на невыкарыстаныя магчымасці пашырэння ідэйна-мастацкіх якасцей фільмаў.

У той ці іншай меры прыкметы новага характэрны і для творчасці беларускіх кінематаграфістаў. Іх трэба з гаспадарскай руплівасцю заўважаць і падтрымліваць, маючы на ўвазе, што новыя шляхі ў мастацтве адкрываюцца не так лёгка. З гэтага пункту гледжання больш чым шкодным з'яўляецца агульнае ахайванне працы нашых кінастудый, што часам той-сёй схільны падносіць пад выглядам патрабавальнай крытыкі альбо проста па абывацельскаму прынцыпу: раз сваё — значыць нічога нявартае. І «Беларусьфільм» і студыя дакументальных і навукова-папулярных фільмаў за апошні час не аднойчы выходзілі на ўсесаюзны экран з творамі, на якіх не сорамна было ставіць сваю марку.

І калі мы сёння гаворым пра неабходнасць рашучага ўздыму нашай кінематаграфіі, то гэта трэба рабіць, не закрэсліваючы яе ўчарашні дзень, а беручы з яго ўсё цікавае, лепшае. Несумненнай падтрымкі заслугоўвае, напрыклад, імкненне да аналітычнага, «удумлівага» кіно, якое дае магчымасць не толькі паказаць складанасць жыццёвых з'яў, а і пранікнуць у самыя іх вытокі, не толькі адлюстраваць, а і разабрацца, што з чым звязана там, у глыбінях чалавечага свету, схаваных ад простага вока. Няхай мы пакуль што не можам назваць тут бліскучай удачы з практыкі беларускіх кінематаграфістаў, але мы можам, мяркуючы па раду фільмаў, спадзявацца на будучае. Іншы раз, як вядома, у мастацтве нават няўдача на новым шляху значыць больш за «добрапрыстойную» ўдачу на старым, выбітым.

Сённяшняе мастацтва ўсё ў пошуках. Гэта не толькі трэба прызнаць, як факт, але і ўлічваць пры жаданні садзейнічаць яго развіццю. І тут мала канчаткова адкінуць проч эталоннае мысленне, агульныя заклікі і густаўшчыну. Каштоўнасць крытыкі сёння пачынаецца перш за ўсё з умення памагаць працы мастака, з дабразычлівага стаўлення да яе.

Гаворка ідзе, зразумела, не аб атмасферы лібералізму і ўзаемнага ўсхвалення. Наадварот. Час патрабуе, каб з жыцця нашых творчых калектываў былі рашуча выкараняны гэтыя і ім падобныя з'явы.

Мы не павінны заплюшчваць вочы на прыкрыя зрывы, што здараюцца ў рабоце нашых кінастудый, на існуючую пакуль што абмежаванасць тэматыкі і ў мастацкім, і ў дакументальным кіно, на штампы і нагрувашчванні фактаграфічнасці, якімі яшчэ нярэдка частуюць гледача з экрана. Усё гэта патрабуе суровай крытыкі. Але, як падкрэсліваецца ў пастанове ЦК партыі, галоўнае ў рабоце па кіраўніцтву кінематаграфіяй павінна заключацца не ў тым, каб падвяргаць крытыцы ўжо створаныя слабыя фільмы, а ў тым, каб своечасова прадухіляць з'яўленне такіх фільмаў. Погляд уперад, заўтрашні дзень нашай кінематаграфіі — вось што павінна вызначаць і работу з'езда.

Сярод творчых і арганізацыйных пытанняў першаступеннай важнасці, якія будзе абмяркоўваць з'езд, бязумоўна займае сваё пачэснае месца праблема кінасцэнарыя. Ёй Цэнтральны Камітэт справядліва ўдзяліў у сваёй пастанове вялікую ўвагу. Іменна з прычыны занядбання сцэнарнай справы нашы кінастудыі так рэдка радуюць гледача высокамастацкімі творамі і выпускаюць столькі шэрых, бездапаможных карцін. Цяпер у адпаведнасці з пастановай ЦК карэнным чынам перабудоўваецца работа «сцэнарнага цэха». І галоўнае заключаецца ў тым, каб прыцягнуць да супрацоўніцтва ў кіно лепшых пісьменнікаў, стварыўшы ім усе ўмовы для плённай творчасці.

Роля Саюза кінематаграфістаў тут вельмі вялікая. Ён можа многа зрабіць для ліквідацыі самацёку і саматужніцтва ў сцэнарнай справе, для выхавання нацыянальных кадраў кінадраматургаў і павышэння іх прафесіянальнага майстэрства. Якія формы і метады работы дадуць тут найбольшы плён? Што перашкаджае ўсталяванню цеснай садружнасці кінематографа з пісьменніцкай арганізацыяй? Думка ўдзельнікаў з'езда па гэтых і іншых пытаннях, калектыўныя пошукі канкрэтных мер найлепшым чынам паслужаць уздыму нашага кінамастацтва. Хочацца на з'ездзе пачуць і шчыры голас пісьменнікаў. Агульная заклапочанасць, агульныя намаганні — вось што патрабуецца сёння, калі кінематаграфія стаіць перад тварам новых задач.

Неабходнасць выхавання сталага актыву кінадраматургаў падказваецца не проста сцэнарным голадам. Справа ідзе аб тым, каб наша кінамастацтва набыло яркае нацыянальнае аблічча. Майстрам беларускай кінематаграфіі — гэта асабліва датычыць студыі мастацкіх фільмаў — трэба нарэшце прасякнуцца пафасам жыцця рэспублікі, якое пакуль што не знаходзіць належнага адлюстравання на кінаэкране.

Размова аб кіно сёння — гэта не проста размова аб павелічэнні колькасці фільмаў, аб загрузцы кінавытворчасці, аб выкананні студыямі сваіх планаў. Прыстойных колькасных паказчыкаў дасягнуць сёння не так ужо цяжка. А вось дабіцца, каб кожны фільм быў сапраўды творам мастацтва і меў вялікую ідэйна-эстэтычную сілу — задача куды больш складаная. Але тут — якасць павінна вызначаць колькасць. Пытанні майстэрства рэжысёраў, кінадраматургаў, аператараў і ўсіх, ад каго залежыць мастацкая вартасць прадукцыі студый, — самыя вострыя.

Хочацца, каб яны, гэтыя пытанні, былі асноўнай тэмай з'езда, ішлі, гаворачы моваю кіно, «буйным планам».

Пажадаем жа з'езду плённай працы на карысць самага перадавога ў свеце савецкага кінамастацтва, якое нясе ў масы высокія ідэалы, служыць вялікай справе камунізма!

НЯХАЙ ГЭТА БУДЗЕ „АПОШНІ ХУТАР“

Г. БЕКАРЭВІЧ, сцэнарыст,
В. СКІТОВІЧ, рэжысёр.

З ЭКРАНА знікаюць апошнія надпісы і непасрэдна на гледача глядзіць проста вянголены чалавечы твар, стомлены, але з жывымі чалавечымі вачыма. І расказвае чалавек проста, шчыра пра тое, як прыехаў ён у далёкую тайгу, як здалося яму на новым месцы холадна, адзінока і няўтульна. Мімаволі спачуваеш героіі фільма, мімаволі пачынаеш перажываць яго апавяданне. І аказваецца, што твар у чалавека вельмі сімпатычны; і пачынаеш зайздросціць, што ён трапіў у тайгу, што не ты, а ён пачаў будаваць тут, на неабжытых месцах, новы горад.

Такі пачатак фільма «Пачынаецца горад». Ён зняты на Хабараўскай студыі дакументальных фільмаў выпускніком Інстытута кінематаграфіі, рэжысёрам А. Касачовым.

Прыкладна ў адзін час са з'яўленнем гэтага фільма ў Мінску выйшаў другі фільм. Вонкава ён быў «прыгажэйшы». Ён быў каляровы і ў ім расказвалася пра цікавых людзей і цікавыя падзеі. Мы знаёмімся з героямі фільма на камсамольскім вяселлі, потым на экскурсіі ў Маскве, потым на рабоце ў камбінаце. Мільгаюць віды камбіната, панарамы гарадоў, мільгаюць твары. Пра кожнага чалавека, што з'явіўся на экране, нешта гаворыцца. Але не б'ецца ад хвалявання сэрца. Знікаюць з памяці героі, так і не паспеўшы нас ні ў чым пераканаць.

У карціне адсутнічае чалавек, — жывы і складаны, шматгранны, таму яна пакідае гледача раўнадушным.

І дарэмна дыктары, і мужчына і жанчына, нібы гаворачы адно з адным, вымаўляюць напышлівы тэкст. У іх дыялогу няма ніводнай чалавечай інтанацыі, — мы чуем правільныя словы, але менавіта толькі словы, якія не перадаюць пачуццяў, не выклікаюць у гледача перажыванняў.

Мастацкі твор не атрымаўся.

Гэты фільм называецца «Яны ідуць наперадзе». Аўтар сцэнарыя і тэксту — М. Бярозка, рэжысёр Л. Матусевіч.

Зразумела, фільм «Яны ідуць наперадзе» не можа быць крытэрыем ацэнкі работы студыі. Можна назваць нямала карцін, створаных беларускімі кінадакументалістамі, адзначаных творчымі пошукамі, мастацкай выяўленчасцю. Многа, напрыклад, гаварылася пра фільм «Цытадэль славы». І ўсё ж хочацца яшчэ раз спыніцца на некаторых яго асаблівасцях. У прыватнасці, на ўменні ў нейкім вялікім гістарычным аспекце расказаць пра людзей, што жывуць і працуюць сярод нас. Яны—нашы сучаснікі. І вось яны сустрэліся ў карціне — сярод руін Брэсцкай крэпасці, удзельнікі далёкіх падзей сорак першага года. І мы бачым на экране тое, што не часта можна ўбачыць: шчырую радасць сустрэчы і горыч успамінаў, парывістыя абдымкі баявых сяброў і скупыя мужчынскія слёзы. Аператару гэтага фільма Г. Масальскаму ўдалося падгледзець той кульмінацыйны момант жыцця, які тлумачыць без усялякіх дыктарскіх слоў, чаму засталіся неперамажнымі абаронцы цытадэлі і дзе яны знаходзілі сілы для подзвігаў. Самі па сабе гэтыя кадры — цэлае палатно. І адзіны штрых, унесены рэжысёрам, завяршае эпізод і надае яму дакладную эмацыянальную афарбоўку. У эпізод устаўляецца адлюстраванне разбітай вежы, абпаленыя байніцы якой аддалена нагадваюць чалавечыя вочы. Гэтым падкрэсліваецца значнасць таго, што адбываецца.

Байніцы — сімвал гісторыі, якая глядзіць насустрач героям.

Мова вобразаў-сімвалаў заўсёды больш тонкая і глыбейшая за словы. Часта ўдала знойдзеная кінаметафара ў сутычцы кадраў перарастае ў «дакументальнасць» і ператвараецца ў мастацкае абагульненне. І ў дадзеным выпадку, як усялякае сапраўднае мастацтва, такія эпізоды фільма знаходзяць дарогу да сэрца гледача, надоўга застаюцца ў памяці і садзейнічаюць фарміраванню маральнага і грамадзянскага аблічча чалавека.

Многа добрых слоў можна сказаць і пра фільм «Людзі з чорнымі душамі» (сцэнарый І. Гурскага, рэжысёр П. Шамшур), які быў створаны зусім нядаўна. Сорак мінут фільм трымае ўвагу гледачоў, захапляючы яго кожным кадрам, кожным словам дыктара. І справа тут не толькі ў «выйгрышнасці» матэрыялу, выкарыстанага ў фільме, што іншы раз мае немалаважнае значэнне, а перш за ўсё ў аўтарскім стаўленні да матэрыялу, у дакладна знойдзенай інтанацыі, ва ўменні аўтараў прымусіць гледачоў думаць разам з сабою.

МЫ МАГЛІ Б прадоўжыць пералік фільмаў, якія складаюць бясспрэчны актыў студыі. Але нас цікавіць больш важнае пытанне: з прычыны якіх акалічнасцей на адной студыі з'яўляецца прадукцыя, дыяметральна працілеглай якасці? Чаму побач з добрымі фільмамі ствараюцца невыразныя, безаблічныя, рамесніцкія кінастужкі?

Выпадковасць гэта ці заканамернасць?

Мы не адважваемся назваць гэта нейкай заканамернасцю. Але рашуча адмаўляемся прыпісваць усё выпадку, асобным няўдачам. І вось чаму.

Кінематаграфіста часта вабіць «відовішчнасць» матэрыялу, — своеасаблівая выгоднасць яго. Такімі выгоднымі лічаць здымкі самалётаў, аўтагонкі, спартыўныя рэпартажы, судовыя працэсы, эстрадныя нумары і г. д. Пагоня за такім матэрыялам часам ператвараецца ў самамэту, бо лічыцца, нібы ўжо адна наяўнасць яго гарантуе поспех фільму. У выніку гэтага ў планах студыі з'яўляюцца так званыя «мёртвыя тэмы», за якія неахвотна бяруцца, бо ў іх не выкарыстаеш усяго вышэй пералічанага.

Ну, што, напрыклад, цікавага можна зняць на вёсцы ў пачатку лета? Сяўба ўжо мінулася, а да ўборкі ўраджаю — далёка. Значыць, застаюцца кароўнікі — двухрадныя і чатырохрадныя, аўтапаілкі, ну, яшчэ клуб, магчыма, электрастанцыя ці лазня. І ўсё гэта здымаюць сотні разоў і сотні разоў паказваюць на экранах.

Не, яўна нецікавая тэма. Фільмы аб вёсцы яшчэ нікому не прыносілі славы.

Вось з такой «нецікавай» тэмай нам і давялося мець справу летась. У плане студыі яна значылася сціпла і агульна: «Новая вёска».

Вёска, у якую мы прыехалі, была сапраўды новая. Тут было ўсё, пералічанае вышэй, і нават у дадатак да гэтага — пякарня, камбінат бытавога абслугоўвання і цэлая вуліца новых мураваных дамоў. Чаго яшчэ хацець? Але старшыня калгаса (а ён павінен быў быць адным з герояў фільма) нечым насцярожыў нас. Было ў ім штосьці непрыемна паказное. Сваімі сумненнямі мы падзяліліся з таварышамі з Нясвіжскага райкома партыі, і яны цалкам пацвердзіліся.

— Але хіба новая вёска вызначаецца толькі новымі дамамі? — справядліва спыталі ў нас таварышы з райкома. — Новая ж вёска — гэта перш за ўсё новыя людзі, іх новы настрой, новае стаўленне да працы і жыцця. Чаму б вам не зрабіць фільм пра іншы калгас нашага раёна? Самы звычайны калгас. У ім няма яшчэ пякарні і камбіната, але ў ім ёсць цудоўныя людзі, якія вельмі хутка будуць мець усё гэта.

На свой страх і рызыку мы вырашылі вызваліцца ад тэндэнцыі матэрыялу і зняць фільм пра звычайны калгас. Але неяк па-новаму, не па шаблону. І мы ўзяліся за справу. Калгас аказаўся сапраўды цікавым. Старшыня яго тут нарадзіўся і вырас. Галоўны аграном скончыў сельгасакадэмію і вярнуўся працаваць у родную вёску. Больш дваццаці калгаснікаў — завочнікі. Тут ёсць клуб. Моладзь калгаса арганізавала творчую групу, якая садзейнічае павелічэнню ўраджаю. Нарэшце, калгас сёлета быў прадстаўлены камісіі па адбору на Усесаюзную выстаўку. Такім чынам, новае было. Было і вялікае будаўніцтва новых дамоў. Вёска расла літаральна ўвачавідкі. Год назад пасяліўся каля лесу адзін чалавек, а да нашага прыезду ўжо дабудоўвалася доўгая вуліца.

Але галоўнае — мы знайшлі героя. Хутаранін Канстанцін Антонавіч Мінковіч, якога ўсе звалі проста Мінёк, прывабіў нас сваім глыбокім роздумам аб жыцці. Вакол яго рабілася нешта незразумелае. Усе яго суседзі пакінулі ўжо хутары і пераехалі ў вёску. У поўнай адзіноце застаўся яго стары хутар на беразе вялікага грыбнога лесу. Праз лес вяла вузкая сцежка да вёскі, па якой яго дзеці кожны дзень хадзілі ў школу. Мінёк часта глядзеў ім услед і, відаць, успамінаў, што старэйшыя дзеці вось так аднойчы пайшлі па гэтай сцяжынцы і больш не вярнуліся. Якая сіла вывела іх з дому? А малодшыя ж падрастуць і таксама пакінуць хутар...

Зрэшты, Мінёк і сам разумеў, што цягне яго дзяцей у вёску. Там і святло, і радыё, і бібліятэка, і кіно. Там жывуць іх сябры.

У той момант, калі мы сустрэліся з Міньком, пытанне пераезду ў вёску было для яго вырашана канчаткова. Гэтаму садзейнічала мноства розных акалічнасцей. Але перш за ўсё — лепшае матэрыяльнае жыццё ўчарашніх хутаран. Сумненні ўладарна ўварваліся ў думкі Мінька і прымусілі яго па-новаму глянуць на ўласную перспектыву.

Два чалавекі — старшыня калгаса, стары камуніст, і хутаранін Мінёк — землякі, амаль аднагодкі. Абодва калісь батрачылі на чужой зямлі ў панскай Польшчы. Але адзін з іх даўно выбраў правільны шлях, а другі толькі цяпер намацаў яго. Адзін — любімец усяго калгаса. Гэта пад яго кіраўніцтвам калгас стаў мільянерам і хута-

(Заканчэнне на 2-й стар.)

ЗА ПЛЁННУЮ ПРАЦУ

За заслугі ў развіцці беларускай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння літаратуразнаўца Пшыркоў Юліян Сяргеевіч узнагароджан Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

КОЛАСАЎСКІЯ ДНІ

Урачыста адзначае грамадскасць 80-годдзе з дня нараджэння народнага песняра Якуба Коласа. У Мінск на святкаванне юбілею прыехалі шматлікія госці — прадстаўнікі братніх літаратур. Сярод іх Анатоль Сафронаў, Яўген Мазалькоў, Міхаіл Гарбачоў, Міхаіл Мусіенка, Вера Якаўлева, Лідзія Залеская (Масква), Усевалад Азараў, Леанід Хаустаў, Павел Кабзарэўскі (Ленінград), Альбінас Жукаўскас, Костас Корсакас (Вільнюс), Юлі Ванаг (Рыга), Сырбай Маўленаў (Алма-Ата), Аўрэліу Бусуйёк (Кішынёў), Вілем Грос (Талін), Хамід Гулям (Ташкент), Акпер Аліеў (Ашхабад), Сагацел Аруцюнян (Ерэван), Раджабаў Убайд (Душанбэ), Іван Няхода (Кіеў), Францішак Бранісла́ў (Чэхаславакія), Нікола Фурнаджыеў (Балгарыя), Мікалай Сірацюк (Кіеў), супрацоўнік газеты «Правда» С. П. Кошачкін, супрацоўнік беларускага пастпрадства ў Маскве Е. І. Войніч, Ілар'ён Барашка.

Учора госці ўсклалі вянкі на магілу народнага песняра Беларусі, а таксама наведалі музей паэта.

● Адбылася навуковая сесія Акадэміі навук БССР, прысвечаная 80-годдзю з дня нараджэння народнага паэта рэспублікі Якуба Коласа.

Сесію кароткім уступным словам адкрыў прэзідэнт АН БССР, член-карэспандэнт АН СССР, акадэмік АН БССР В. Ф. Купрэвіч.

Удзельнікі сесіі заслухалі даклады акадэміка АН БССР М. Ц. Лынькова «Якуб Колас— народны паэт БССР» і кандыдата філалагічных навук М. П. Лобана «Якуб Колас і сучасная беларуская мова».

На сесіі АН БССР выступілі літоўскі пісьменнік Костас Корсакас, перакладчык твораў Я. Коласа П. Кабзарэўскі, літаратуразнаўца Я. Мазалькоў і кандыдат філалагічных навук Л. Залеская.

● Учора ў памяшканні Беларускага дзяржаўнага вялікага тэатра оперы і балета адбыўся ўрачысты вечар, прысвечаны 80-годдзю з дня нараджэння народнага паэта БССР Якуба Коласа.

Вечар адкрыў уступным словам народны паэт БССР Пятрусь Броўка.

З дакладам аб жыцці і творчасці Якуба Коласа выступіў Максім Лужанін.

З вялікай увагай удзельнікі вечара выслухалі выступленні пісьменнікаў братніх савецкіх рэспублік і замежных гасцей, якія прыехалі ў нашу сталіцу на святкаванне 80-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа.

У заключэнне вечара адбыўся вялікі канцэрт.

Заканчваецца змена. Мантажніца Мінскага радыёзавода Жана Яхімовіч задаволена сённяшнім днём. Зменнае заданне, як заўсёды, перавыканана. А цяпер Жана пераапранецца і спяшаецца на рэпетыцыю заводскай мастацкай самадзейнасці. Жана выступае ў танцавальным калектыве. Фота Л. ГІГЕВІЧА.

ХРОНІКА АГЛЯДАЎ САМАДЗЕЙНАСЦІ

МАСТАЦТВА ПАЛЕШУКОЎ

Гасне святло ў зале і на сцэне відаць узбярэжжа і жывыя хвалі ракі. Чуецца ціхая мелодыя лірычнай песні.

Гатовы заявіць у поўны голас,
Я — верны твой паплечнік і жыхар,
Мой горад, дзе калісьці марыў Колас,
Любімы наш настаўнік і пясняр...

На ярка асветленай сцэне ў нацыянальных касцюмах — удзельнікі хору палескай песні, якія выконваюць пад кіраўніцтвам Я. Вевера, цяпер ужо на поўны голас, твор самадзейнага кампазітара М. Чорнага «Над Пінай». Так пачаўся канцэрт агляду самадзейнага мастацтва горада Пінска ў Брэсце.

Масавую харэаграфічную сцэнку — «Беларуская дажынкачная» паказалі танцавальны калектыў і хор Дома культуры. Шчырая народная мелодыя, плаўныя рухі карагоду, умела выкананыя дэкарацыі глыбока ўзрушылі прысутных і выклікалі гром апладысментаў. Старанна папрацавалі пастаноўшчыкі танцаў І. Хворас, Т. Цівохіна і Ю. Сафійскі.

Цікавае было выступленне эстраднага аркестра пад кіраўніцтвам маладога дырыжора Б. Дылдзіна. Аркестр створаны нядаўна, а ўжо зарэкамендаваў сябе як здольны калектыў.

Асабліва ўрачыста прагучаў фінал канцэрта — ода, прысвечаная XXII з'езду КПСС і «Песня аб Леніне» Холмінава.

З. ВАГЕР.

Нядаўна адбыўся справаздачны канцэрт аматараў самадзейнай сцэны горада Баранавічы. На здымку вы бачыце фінальную сцэну вакальна-харэаграфічнай кампазіцыі «Куба—так!»

ПЕСНІ САМАДЗЕЙНЫХ КАМПАЗІТАРАЎ

Два дні ў Гомелі праходзіць абласны агляд мастацкай самадзейнасці. Яго адметная рыса — масавасць. У аглядзе прыме ўдзел звыш дзвюх тысяч самадзейных артыстаў.

Шмат новых арыгінальных нумароў падрыхтавана да абласнога агляду. Нарадзілася многа арыгінальных песень самадзейных кампазітараў. Адных толькі песень аб Гомельшчыне не праслухаеш за вечар. Вось некаторыя з іх: «Гомельскі вальс» і «Вячэрні Гомель» І. Пузырова, «Песня аб Ветцы» В. Пракошына, «Светлагорскі вальс» М. Савіч, «Расцвітай, Брагіншчына» Е. Шайкевіча, «Камарынскія сустрэчы» С. Хаўкіна, «Песня аб Жлобіне» А. Шчарбаковай, «Тураўская» М. Бяспалава і рад іншых.

На раённым аглядзе мастацкай самадзейнасці Заводскага раёна сталіцы беларускую польку выконвае танцавальны калектыў Мінскага педагагічнага інстытута замежных моў.

НЕПАСРЭДНА Ў ВЁСЦЫ І НА ПРАДПРЫЕМСТВАХ

Ажывілася работа самадзейных гурткоў у Карманскім раёне. Іх тут налічваецца амаль 90. Каля 900 чалавек рэгулярна выступаюць з канцэртамі перад працаўнікамі вёскі.

Для таго, каб канцэрты самадзейнасці наведвала як больш гледачоў, вырашылі агляд праводзіць не ў раённым Доме культуры, як раней, а непасрэдна ў калгасах, саўгасах, на прадпрыемствах.

У Хізаўскім клубе выступалі самадзейныя артысты Стараградскага сельскага Савета. Пад акампанемент баяніста Канстанціна Мішакова хор выканаў песні аб шчаслівым жыцці савецкіх людзей. Іх змянілі ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці Багданавіцкага сельскага клуба, які ўзначальвае Галіна Акінчыц. Рэпертуар у іх разнастайны. Асабліва вызначыўся танцавальны калектыў клуба.

В. УШАЎ.

Жыве ў вёсцы інтэлігент

ЧАМУ НЕ АТРЫМАЎСЯ НАРЫС

Не так даўно я выязджаў па заданню рэдакцыі ў Лепельскі раён. Мне трэба было сустрэцца там з дырэктарам Каменскай сярэдняй школы Дзмітрыем Арцёмавічам Субачам, блізка азнаёміцца з яго работай і грамадскай дзейнасцю, а пасля напісаць пра яго нарыс. Я ведаў, што Дзмітрый Арцёмавіч — добры педагог: ён выкладае ў старэйшых класах літаратуру і любіць свой прадмет. Ён піша сатырычныя вершы і час ад часу друкуе іх у раённай газеце. Мне давялося чытаць іх: у яго вершах адчуваецца нейкі самабытны, арыгінальны гумар. Я ведаў, што Субач вялікі актывіст, ён карыстаецца аўтарытэтам не толькі ў Каменскім сельсавеце, але і ва ўсім Лепельскім раёне. Вось чаму я з вялікай ахвотай узяўся напісаць пра яго нарыс.

І вось я ў Камяні. Раніца. У школе я Дзмітрыя Арцёмавіча не застаў.

— Яго тэрмінова выклікалі ў сельсавет, — сказалі мне [illegible] Лобус.

— Ці доўга ён там затрымаецца?

— Відаць так, спраў яму там хапае. Бо ён жа сакратар партыйнай арганізацыі калгаса.

Мяне гэта здзівіла: быць сакратаром партыйнай арганізацыі ў калгасе — гэта значыць адказваць за ўсе справы ў калгасе не ў меншай ступені чым старшыня. А Дзмітрый Субач да таго ж яшчэ і дырэктар школы.

У калгасе я яго не сустрэў.

— У сельсавеце ён, — адказалі мне. — Бо ён жа дэпутат і апроч таго кіруе агіткалектывам, у якім звыш 40 дакладчыкаў.

У сельсавеце я таксама не знайшоў Субача.

Нарэшце мне ўдалося ўсё ж «злавіць» яго ў школе.

— Ён на ўроку, — сказалі настаўнікі.

Пасля ўрока яго акружылі вучні, а ў настаўніцкай з нецярплівасцю чакалі педагогі. Трэба было ўзгадніць нейкія неадкладныя пытанні. Я зайшоў да яго ў кабінет. Але і там Субача чакалі людзі, відаць, бацькі школьнікаў.

Я зразумеў, што калі цяпер адыму ў яго час на інтэрв'ю, гэта будзе раўнасільна таму, што абрабаваць школу. Вырашыў дамовіцца з ім сустрэцца пазней.

— Пазней вы мяне тут не застанеце, — адказаў мне Дзмітрый Арцёмавіч. — Еду ў Лепель на бюро райкома. Я ж член бюро.

— І часта даводзіцца вам бываць у раённым цэнтры?

— Вельмі часта. Бо я ж яшчэ і член райвыканкома.

Даведаўшыся пра мэту майго прыезду, ён сумна ўсміхнуўся:

— Не нарыс трэба пісаць пра мяне, а фельетон. Вы ж бачыце, што робіцца? Нагрузілі мяне так, што дыхаць няма як. Я ўжо і школьную работу закінуў. Да ўрокаў не магу як след рыхтавацца. Кніжку пачытаць — часу няма. Куды ні кінь — усюды клін. Не хапае часу. Паверце, з сямі раніцы да адзінаццаці ночы кручуся штодзень, на выхадныя даўно забыўся. А паспрабуй давесці, што нельга так нагружаць чалавека, усё роўна не прымуць пад увагу. З вялікім задавальненнем пагаварыў бы я з вамі, але выбачайце, часу няма. Лепш пагаварыце з настаўнікамі, яны маё становішча ведаюць.

Але я і так усё зразумеў.

Чалавек сапраўды апынуўся ў надзвычай цяжкім становішчы. Мне зразумелыя яго перажыванні. Дзмітрый Арцёмавіч — адзін з тых, хто з поўнай адказнасцю ставіцца да сваіх грамадскіх абавязкаў і добрасумленна іх выконвае. Ведаюць пра гэта і тыя, што яго вылучаюць, і таму ўсё на яго звальваюць. Але забываюцца пра тое, што ёсць жа і пэўная мяжа. На Субача столькі навалілі, што выканаць усе даручэнні ён пры ўсім сваім жаданні ніяк не можа. З-за перагружанасці дырэктару школы ніяк не ўдаецца выкраіць часу, каб правесці бацькоўскі сход ці сабраць увечары бацькоў на шчырую гутарку. Усе вечары ў яго заняты рознымі грамадскімі справамі. Ён не можа нават наведаць урокі настаўнікаў, бо ўдзень яму часта даводзіцца бываць у сельсавеце, у брыгадах калгаса. А да ўсяго ж яму яшчэ трэба і рыхтавацца да ўрокаў, правяраць сшыткі. І мастацкую літаратуру чытаць.

Калі ж гаворка заходзіць пра іншыя кандыдатуры, на каго можна было ўскласці тое ці іншае даручэнне, пачынаюцца разважанні.

— Ну, каму іншаму даручыць? Сідараву ці Пятрову? Дык адзін з іх [illegible] не актывіст, а ў другога нічога не атрымаецца.

Пры гэтым ніхто не ўлічвае, што актыў трэба абавязкова выхоўваць. Але з гэтым клопату шмат. Чым важдацца з якім-небудзь настаўнікам, вучыць яго, даваць парады, памагаць штодзень, ці не лепш ускласці чарговую нагрузку на больш вопытнага актывіста. Такім чынам, атрымліваецца, што адны сельскія інтэлігенты празмерна перагружаны, а другія не маюць ніякіх грамадскіх даручэнняў.

Заўважаецца ў Каменскім сельсавеце і іншае. Некаторых інтэлігентаў выкарыстоўваюць тут не па прызначэнню. Узяць хоць бы такі прыклад. Нават кіраваць гуртком [illegible] даручылі ўсё ж Субачу. А гэтай жа справай з поспехам мог бы заняцца хто-небудзь са спецыялістаў сельскай гаспадаркі, выкладчык геаграфіі ці бухгалтар калгаса.

Часта пасылае Каменскі сельсавет настаўнікаў [illegible] ці заключэнне дагавораў на кантрактацыю цялят. Ці разумна гэта? [illegible] З падобнымі даручэннямі паспяхова справіліся б вучні старэйшых класаў і калгасная моладзь. А настаўнікі і так [illegible] грамадскіх абавязкаў у іх нямала.

Калі ў мяне не атрымаўся нарыс, у якім адлюстравалася б педагагічная і грамадская дзейнасць таварыша Субача, дык не мая ў гэтым віна. І не вінаваты ў гэтым Дзмітрый Арцёмавіч.

Я не пісаў бы і гэтага артыкула, калі б не быў упэўнены, што падобных фактаў няма ў іншых месцах.

Г. ГРЫГОР'ЕЎ.

Наша інтэрв'ю

МІНСК—МАГІЛЁЎ

ГЭТАЕ інтэрв'ю з дырэктарам і мастацкім кіраўніком Дзяржаўнага ансамбля танца БССР, заслужаным дзеячам мастацтва А. Р. Апанасенкам сапраўды пачалося ў Мінску, а скончылася ў Магілёве. І можна не варта было падкрэсліваць «геаграфію» нашай размовы, каб не адна акалічнасць, якая ў гэтым [illegible] праз [illegible] асабліва [illegible] «Мінск — Магілёў» — у культурным жыцці двух гарадоў. Але аб гэтым — пасля.

Так, інтэрв'ю пачалося ў Мінску, у клубе тонкасуконнага камбіната, дзе часова знайшоў сабе прытулак ансамбль.

Аляксандр Рыгоравіч сустрэў нас ветліва. Хоць і не прамінуў упікнуць напаўжартам:

— Пакрыўджан я вашай газетай.

«Крыўда» — даўнейшая. Ёй ужо два гады. Мы ўспомнілі разам, як нараджаўся ансамбль, як была выпушчана першая праграма, якія гарачыя прыхільнікі і — як гэта бывае, калі з'яўляецца ў мастацтве нешта новае — праціўнікі новага калектыву былі тады. Адзін з [illegible] заслужаны дзеяч культуры С. Грабеншчыкоў выступіў у газеце. Справа [illegible] выказваў сваё разуменне, сваё бачанне далейшых шляхоў развіцця народнай харэаграфіі. Завязалася спрэчка.

— І вось наш адказ, — шчасліва ўсміхаецца Аляксандр Рыгоравіч, паказваючы на рэліквіі трохгадовай працы ансамбля. Увесь дырэктарскі кабінет: памятныя падарункі, ганаровыя граматы, вымпелы [illegible] — сведчанне поспеху калектыву, прызнанне, якое ён заваяваў спярша ў паездках па гарадах рэспублікі, потым у Маскве — выступленні ў Крамлёўскім тэатры і Палацы з'ездаў, у Ленінградзе, на Украіне, у гарадах сярэдняй паласы Расіі, затым — Паволжа, Кубань, Каўказ, Крым. А летась — гастролі за мяжой, у братняй Чэхаславакіі.

— З пераходам у новае памяшканне — у Палац музыкі на плошчы імя Якуба Коласа мяркуем арганізаваць свой музей. Як думаеце? — пытае парады Аляксандр Рыгоравіч. — Сапраўды, у нас адных толькі грамат звыш шасцідзесяці. Пяць скрынь сувеніраў з Чэхаславакіі! Гербы гарадоў, залатыя вянкі. А вось, — ён зняў са сцяны вымпел, — пасведчанне аб тым, што мы — ганаровы калектыў сацыялістычнай працы ЧССР.

Прыемная, дарагая памятка. Ды і не толькі памятка. Бо, як мы даведаліся, ансамбль і зараз жыве гэтай паездкай: яна паклала істотны адбітак на новую, другую праграму, якую зараз рыхтуе з калектывам Апанасенка і якая будзе паказана ў канцы студзеня новага года.

— У асноўным праграма нацыянальная, беларуская — на восемдзесят працэнтаў, — сказаў Аляксандр Рыгоравіч і сам усміхнуўся свайму пераходу на «працэнтную» мову («я ж цяпер і дырэктар, зразумейце!»). — І ў гэтай праграме будуць два славацкія нумары. Іх ставіць балетмайстар Пaдуклянскага чэхаславацкага ансамбля песні і танца з горада Прэшава Меланнія Нямцова.

— Калі паспею, пастаўлю і сам танец чэхаславацкіх цыганоў, — дадае Аляксандр Рыгоравіч.

А «паспець» яму будзе даволі складана. Бо праграма, якую ён зараз рыхтуе, — незвычайная і працаёмкая.

— Мы надумалі стварыць гераічнае палатно аб партызанскіх падзеях на Беларусі часоў Айчыннай вайны.

— Харэаграфічную сюіту? — спытаў я.

— Не. Аднаактовы харэаграфічны спектакль.

— Нешта накшталт балета?

— Так і не так. Балет пераважна ўжывае класічныя формы, а мы хочам народную тэму адлюстраваць сродкамі народнага танца. Задума спектакля, яго сцэнарый — мае. Музыку напісаў Яўген Глебаў. Мастацкае афармленне Яўгена Чамадурава.

І Аляксандр Рыгоравіч расказаў нам, якім павінен быць спектакль. Слухаць было цікава. «Слухаць», бадай, нават, не тое слова, бо з расказу балетмайстра-мастака чутае станавілася бачаным. Ён гаварыў пра ўверцюру — і пяшчотныя інтанацыі яго ледзь надтрэснутага барытону вывіваліся ў лірычную карціну мірнага жыцця. Потым, нібы дырыжыруючы аркестрам, Апанасенка ледзь прыўзнімаў далоні — пачыналася хваляванне, трывога і — выбух! — на жывым твары субяседніка адбіваліся рэзкія гукі пікала — тэма нямецкага маршу.

Нагнятанні і моцныя абрывы акордаў, экспрэсія першага паяўлення партызана (ён вылятае абадраны і збіты фашыстамі!), велічны вобраз маці-радзімы — усё гэта нельга было не ўявіць з расказу Рыгора Аляксандравіча.

— Афармлення не будзе, — гаворыць ён. — Будуць два экраны з каляровай праекцыяй. Экраны — жывыя, дзейсныя. Скарыстоўваюцца не як фон, а дзеля моцных псіхалагічных кантрастаў. Уявіце: сцэна ў падвале. Вязень-партызан. Неўтаймаванае імкненне жыць і помсціць. А на экране — цень эсэсаўца. Потым, на гэтым жа фоне — п'яная зграя фашыстаў. Вакханалія нечалавечых інстынктаў.

Можна і далей апісваць задуму спектакля. Можна пераказаць яго поўнасцю. Ды толькі, шчыра кажучы, ёсць небяспека: так расказаць, як гэта зрабіў Апанасенка, немагчыма, а інакш — гэта значыць збядніць. Трэба мець яго слых — тонкі слых музыканта, мець яго відушчае вока — вока мастака, умець перадаваць пластычныя вобразы праз пабудову фразы, адценні інтанацый, праз эканомны, часам павольны і часам імклівы ўзмах рукі, паварот галавы ці толькі выразам твару. Варта адзін раз паслухаць і ўбачыць такое, каб зразумець тое дзіва, якое стварыў ён за такі надзвычай кароткі час з юнакоў і дзяўчат, пераважная большасць якіх прыйшла ў ансамбль з самадзейнасці. Так, тут аднымі ўрокамі танца не абышлося. Гэта не проста трэнаж. У кожнага з іх Аляксандр Рыгоравіч укладаў часцінку сваёй душы, свайго таленту.

Расказваючы пра танец «Шкадлівы дзед», якім адкрываецца другое аддзяленне праграмы, Аляксандр Рыгоравіч рагатаў. І мы рагаталі з героя гэтага танца — сімпатычнага, няўдалага і вынаходлівага дзедзюка, пра якога неаднойчы то тут, то там даводзілася чуць ад людзей, што жывуць на вёсцы: ён вельмі знаёмы.

Далей — лірычныя «Рускія карункі» на восем пар, якія вышываюць сваёй кампазіцыяй складаныя ўзоры рускіх народных карункаў.

У задуме «Успамінаў юнацтва» — лірычнага дуэта — А. Р. Апанасенка хоча ўславіць мудрасць чалавечых пачуццяў, моцных і высакародных. Гэта будзе гімн каханню. І пра гэты нумар, і пра ўсе астатнія, якія ўвойдуць у праграму, ён гаварыў натхнёна, з вялікай улюбёнасцю.

— Адно толькі нас засмучае, — спыніўся ён раптам. — Як апрануць праграму. Фінансы!.. — І потым, па-змоўніцку падміргнуўшы аднаму са сваіх сяброў па калектыву, нібы па сакрэту паведаміў: — Робім хітрыя рэчы. Можа, і атрымаю потым вымову, але праграма будзе апранута як мае быць. Яна сябе апраўдае.

Мы не настойвалі на раскрыцці дырэктарскіх «сакрэтаў». Ды і часу ўжо не было: Аляксандр Рыгоравіч павінен быў ісці на прагонную рэпетыцыю першай праграмы, з якой праз дзень ансамбль выязджаў у Гомель — Бабруйск — Магілёў.

І зноў сустрэліся мы ў Магілёве.

Першы канцэрт адбыўся ў памяшканні тэатра.

У каторы раз я не вытрымаў, пайшоў паглядзець на гэтае свята мастацтва.

Не буду гаварыць пра свае ўражанні ад канцэрта — праграма неаднойчы адрэцэнзавана, ды і пісаць я павінен не рэцэнзію. Аднак не магу не выказаць думку, якая з'явілася ў гэты вечар.

У нас вельмі востра ў апошні час спрачаюцца аб праблеме нацыянальнага ў мастацтве камуністычнай будучыні. Мне здаецца, што ансамбль Апанасенкі — штосьці накшталт практычнай адмецiны ў вырашэнні гэтай праблемы. Ён — нацыянальны, народны, наш, беларускі. Такога пранікнення ў душу народнага танца, шчыра кажучы, мы яшчэ не бачылі, — гэткае адзінства этнаграфіі з сучасным пафасам! І ў той жа час румынскія танцы ансамбль танцуе сапраўды па-румынску, польскія — па-польску, венгерскія — па-венгерску.

Усім даводзілася і раней бачыць і чуць на сяброўскіх сустрэчах, як кітайцы спяваюць рускую «Рабінушку» або румыны танцуюць беларускую «Лявоніху». Гэта заўсёды прыемна, аднак... толькі прыемна — як прыемна бачыць, што дзеці часам падрабляюцца пад дарослых. Бываюць, праўда, выключэнні, калі той ці іншы артыст спецыялізуецца на рэпертуары іншай (часцей за ўсё адной) нацыянальнасці. А вось каб цэлы мастацкі калектыў з аднолькавай пранікнёнасцю і дасканаласцю выконваў цэлую інтэрнацыянальную праграму — гэта здараецца рэдка. Гэта штосьці прынцыпова новае. Гэта той кірунак, у якім шукае ансамбль Ігара Маісеева. Свае думкі я выказаў Аляксандру Рыгоравічу пасля канцэрта ў нумары гасцініцы. Ён пацвердзіў:

— Так, я асабіста ў гэтым бачу будучыню мастацтва і так разумею адпаведныя радкі з новай Праграмы КПСС. Я катэгарычны праціўнік нацыянальнай абмежаванасці. Манера, стыль, характар таго ці іншага народа — на гэта мы звяртаем вялікую ўвагу. Тут нельга абыходзіцца прыблізнасцю. Гэта нас яднае, родніць. Гэта вельмі складана і вельмі патрэбна.

Размова зацягнулася далёка за апоўнач.

Аляксандр Рыгоравіч расказваў аб тым, як у паездках іх калектыў знаходзіць забытыя сюжэты народных танцаў.

— Мяне здзіўляюць людзі, якія лічаць, што беларускі танцавальны фальклор бедны. Гэта — ад няведання і лянoты. Трэба ездзіць, глядзець і слухаць.

Асаблівыя спадзяванні ён ускладае на летнія гастролі наступнага года.

— У нас грандыёзная задума. Заказваем зборна-разборачную пляцоўку 12×12 м, вышынёй — 30 см ад зямлі. Яе можна ўсталяваць на любым полі. А поле — уяўляеце, якая гэта глядзельная зала, — пяцьшэсць калгасаў, цэлы раён гледачоў! І, галоўнае, не трэба разбівацца на некалькі груп — даваць палавінчатае мастацтва. Жыць — у палатках. Здорава?..

А раніцаю мы паехалі на завод штучнага валакна, дзе павінен быў адбыцца другі канцэрт — у заводскім Палацы культуры.

Нас запрасілі да дырэктара завода.

Вось тут і адбылося тое, што я меў на ўвазе, надаючы асаблівы сэнс маршруту «Мінск — Магілёў».

Аляксандра Рыгоравіча запрасілі ўзяць шэфства над танцавальным калектывам заводскага Палаца культуры. Ён даў згоду. Больш таго, было дамоўлена, што заводскі ансамбль з гэтага дня становіцца «Спадарожнікам» Дзяржаўнага ансамбля танца БССР.

Мне цяжка ўтрымацца, каб не расказаць хоць бы пра асноўныя прынцыпы, якімі абумовіліся ўзаемаадносіны прафесіянальнага ансамбля і «Спадарожніка». У іх, гэтых прынцыпах, і сапраўдная высакароднасць няўрымслівага мастака, які будзе тут весці работу на грамадскіх асновах, і сапраўднае разуменне справы, зацікаўленасць з боку кіраўніцтва завода, і энтузіязм аматараў танца, удзельнікаў заводскага калектыву. Але ўсё гэта — тэма для асобнага артыкула. І такі артыкул будзе, бо справа пачата вялікая, і пачата такімі людзьмі, якія ўмеюць давесці яе да канца.

Георгій КОЛАС.

НЯХАЙ ГЭТА БУДЗЕ „АПОШНІ ХУТАР“

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

ране здолелі пераехаць з хутарскіх хацін у светлыя дамы новай вёскі. Другі — жыве на адзіноце, вартуе па інваліднасці калгасны луг. Даўно разышліся дарогі гэтых людзей.

Два чалавекі — дзве псіхалогіі. Адна з іх правільная і яна перамагла. Вось пра гэтую перамогу новага над старым мы і вырашылі зрабіць фільм. Так, уласна, і быў напісаны сцэнарый.

Але як, якім чынам расказаць пра ўсё гэта на экране?

У Беларусі няма такога месца, дзе не пабывалі б кінадакументалісты. І хоць даўно ўжо не здзіўляюцца калгаснікі такім рэчам, як новы кароўнік ці электрадойка, кінааператары, з дзіцячай непасрэднасцю здзіўляюцца ўсяму гэтаму, здымаючы ў калгасах усё новыя і новыя будынкі для жывёлы, статка свіней ці электрадаільныя апараты, водаправодныя калонкі ці ўрачыстыя сходы. Дзесяткі разоў здымаліся ўжо і перасяленні ў новыя дамы.

Мы не гаворым, што падобныя здымкі не патрэбны. Але калі на працягу ўсяго фільма вам тлумачаць пра пароду цялят, вы, магчыма, запомніце і іх масць, і рацыён, і нават зазірнеце ў цялячыя вочы, а вось цялятніца — толькі мільгане на агульным плане выдатнага будынка, і прозвішча яе, названае дыктарам, нічога не скажа сэрцу гледача.

Мы вельмі баяліся ўсяго гэтага ў нашым будучым фільме. І як аказалася, баяліся нездарма. Вось што было знята нашымі дакументалістамі аб калгасе яшчэ задоўга да нашага прыезду ў вёску: варыва, сяўба, пераезд з хутароў, будаўніцтва новай фермы, электрадойка, прыезд дэлегацыі афрыканскіх краін, канцэрт самадзейнасці ў новым клубе. Сотні такіх жа самых здымкаў было зроблена і ў іншых калгасах. Усё гэта ўжо шмат разоў мільгала на экранах. І паказаць зноў тое ж самае — значыла б толькі паўтарыць сваіх папярэднікаў: наіўна дзівіцца з электраасвятлення ці водаправода. Мы вырашылі ўсе гэтыя «навінкі» зняць толькі для фону. Дарэчы, і фон гэты можна падаць па-рознаму. Можна вельмі дакучліва, павялічваючы да буйнага плана, зняць лямпачку, у якой загараецца святло, і можна «мімаходзь» зняць перспектыву вуліцы з правадамі на слупах ці асветленыя вокны. І глядач сам, нібы выпадкова, здагадаецца, што ў вёсцы ёсць электрычнасць, і зразумее, што галоўнае ў фільме — не гэта.

Адзін эпізод мы знялі так: едзе на веласіпедзе па вёсцы паштальён. Гэта маладая сімпатычная дзяўчына. З кожнага дома яна выклікае кароткім званком гаспадароў, каб аддаць ім газеты і пісьмы. У кадр нібы выпадкова трапляюць жанчыны, якія бяруць ваду з калонкі, потым следам за паштальёнам мы ўваходзім у вялікую чытальную залу клуба, куды яна нясе карэспандэнцыю, часопісы, газеты, і даведваемся, чым цікавяцца калгаснікі, што яны чытаюць, выпісваюць. Прычым, у чытальнай зале амаль нікога няма, бо акурат рабочы час. Потым паштальён сустракае на дарозе машыну старшыні і мы пераходзім да расказу пра гэтага чалавека.

Інакш мы вырашылі расказаць пра вячэрнюю вёску. У звычайны будзень у доме аднаго з калгаснікаў радасць. Да яго прыехаў у адпачынак сын з ваенна-лётнага вучылішча...

Развітваюцца ля веснічак два таварышы, старшы аграном і брыгадзір трактарнай брыгады. Аграном праходзіць па вёсцы і ўслед яму чуецца задзірыстая частушка дзяўчат...

Вёска засынае. Але сям-там яшчэ свецяцца агні. У клубе ідзе рэпетыцыя. Некалькі дзяўчат развучваюць тут новую песню, хтосьці схіліўся над кнігаю. І ўвесь гэты матэрыял павінен быў кантраставаць з закінутым старым хутарам.

Цяжка меркаваць аб сваёй рабоце. І вядома, мы не адкрылі тут Амерыкі. Проста хацелася хоць у нечым адысці ад штампу. Але менавіта такі прынцып адыходу ад агульнапрынятых норм і выклікаў буру крытычных заўваг. На думку некаторых творчых работнікаў студыі, нават такія эпізоды, як праезд паштальёна і рэпетыцыя ў клубе... «прыносяць шкоду нашай ідэалогіі».

Вось некаторыя вытрымкі з пратакола мастацкага савета па прыёмцы фільма:

І. Вейняровіч: «На мяне нарыс зрабіў цяжкае ўражанне. Тэма перакручана. Гаворка ішла пра новую вёску, а нам паказалі апошні хутар... Нават у тых кадрах, дзе аўтары спрабуюць неяк паказаць калгас, на першым плане цэгла, а дзесьці за ёю — новы добры кароўнік (пад «цэглаю» тав. Вейняровіч мае на ўвазе будаўніцтва новых дамоў). У хаце-чытальні пуста. Пуста і ў клубе. Нарыс шкодны ў ідэйных і палітычных адносінах. Аўтары спрабавалі працягнуць сваю прагнілую дамарослую філасофію».

М. Бераў. «Пра новае жыццё амаль нічога няма: пару кадраў паштальёна, на заднім плане нейкая будоўля, ды чатыры дзяўчыны спяваюць песню ў пустым клубе. Заганны падыход аўтараў да матэрыялу...».

І. Нісневіч: «Каму мы пакажам фільм? Хто ў яго паверыць? Так бывае ў жыцці? Так, бывае. Але навошта паказваць? Выпадковыя людзі ў выпадковых акалічнасцях. Трэба рабіць новы фільм, а гэты лічыць выдаткамі вытворчасці (у дадзеным выпадку І. Нісневіч «выпадковым» называе тое, што людзі пераязджаюць з хутароў)».

Мы далёкія ад думкі выказваць свае асабістыя крыўды за несправядлівы падыход да нашай работы. Справа тут не ў справядлівасці ці несправядлівасці, а ў самім прынцыпе падыходу да ацэнкі матэрыялаў, ва ўзроўні творчага мыслення. На мастацкім савеце вельмі шмат было гаворкі пра тое, што можна і што нібыта нельга паказваць у кіно, але пра тое, што ў цэнтры фільма павінен быць усё ж такі чалавек, а не навакольныя яму рэчы, пра гэта ніхто не сказаў і слова. Асаблівыя сумненні выклікаў Мінёк. З'яўленне на экране гэтага чалавека літаральна спалохала некаторых членаў мастацкага савета. І. Нісневіч нават заявіў, што кадры з гэтым чалавекам зроблены для «Лайфа» (?) З арсенала абароны рамесніцкага падыходу да творчасці былі ўзяты такія сумніцельныя сродкі, як абвінавачанне ў палітычнай ненадзейнасці.

УСЁ ГЭТА ПРАГУЧАЛА б проста смешна і неразумна, калі б падобныя разважанні не ўзводзіліся ў прыгавор і не адбіваліся на якасці выпускаемай студыяй кінапрадукцыі. Па рашэнню мастацкага савета фільм «Апошні хутар» давялося «ўзмацніць». Эпізод рэпетыцыі быў заменены разгорнутым канцэртам мастацкай самадзейнасці, які здымаўся... два гады назад. Мінёк быў пакінуты толькі ў тых кадрах, дзе ён чыста паголены. У канцы нарыса быў устаўлен доўгі кавалак, у якім была паказана шарэнга людзей, што бадзёра крочылі па вуліцы. Яны былі заклікаы сімвалізаваць сабою пераможнае шэсце ў светлую будучыню. Самае смешнае, што гэтае арганізаванае шэсце было знята некалькі гадоў назад аператарам І. Вейняровічам для зусім іншага фільма і паказвалася на экранах, але яго не пасаромеліся ўставіць у нарыс аб канкрэтнай вёсцы і канкрэтных людзях у якасці мажорнага акорда. У тым месцы, дзе калгаснік гаварыў просты тост пры сустрэчы сына, — дыктар гаварыў гучныя і бадзёрыя словы зусім іншага зместу.

«Узмацненні» недарэчнымі латкамі ляглі на фільм. І калі нарыс прымала камісія па вызначэнню катэгорыі — фактычна першы глядач, таму што камісія складаецца ў асноўным з прадстаўнікоў грамадскасці, — было выказана шмат слоў шкадавання, што аўтары «не здолелі» прывесці да канца расказ, які «мог бы» прагучаць пераканальна.

Так, не здолелі. Так, маглі б. Але перашкодзіла коснасць. Коснасць, а не выпадковасць, не проста творчая няўдача. І гэта самае прыкрае, бо гісторыя з фільмам «Апошні хутар» пралівае святло на прычыны з'яўлення тых самых рамесніцкіх штампаваных падробак, пра якія ішла гаворка. Нечым вельмі затхлым, аджылым павявае ад гэтай гісторыі — атмасферай коснасці, народжанай тымі нядобрымі часамі, калі мастацтву замінала сіла культу асобы, калі мастацтву перашкаджалі развівацца выдуманыя страхі, няверʼе ў гледача і мастака.

Няхай расказаная намі гісторыя таксама будзе «апошнім хутарам». Апошнім хутарам, апошнім выпадкам коснасці ў рабоце кінадакументалістаў рэспублікі.

Студэнты Мінскага музычнага вучылішча Марыя Міхалап і Валянцін Шчарбак слухаюць у выкананні аднакурсніцы Ліны Ліпскай фартэпіянную п'есу.

Фота Л. ГІГЕВІЧА.

ПРАВА НА ПОШУКІ

Да першага ўстаноўчага з'езда беларускіх кінематаграфістаў «Беларусьфільм» прыходзіць крыху іншай, чым яна, скажам, была два гады назад. Новая студыя, новыя людзі. Тут працуюць цяпер розныя мастакі з рознымі густамі, стылямі, імкненнямі. Гэта дае магчымасць спадзявацца, што і новыя фільмы будуць рознымі, што яны сваім зместам і ідэйна-мастацкай накіраванасцю будуць вабіць гледачоў.

У нас на студыі створана творчае аб'яднанне, якое ўзначальвае рэжысёр-педагог прафесар С. Скварцоў. Большасць членаў гэтага аб'яднання па шчасліваму супадзенню вучылася ў яго ў Дзяржаўным інстытуце кінематаграфіі. Узнікла наша аб'яднанне не па нейчым загадзе, не ў адміністрацыйным парадку, а як жыццёвая неабходнасць.

Некаторыя гавораць, што наша, так званая «маладая» рэжысура, якая прыйшла працаваць у кіно пасля сканчэння інстытута, не ведае жыцця і таму не мае права самастойна ставіць мастацкія фільмы. Але ж мы не такія і маладыя: усім нам пад трыццаць ужо, і да інстытуцкай вучобы мы мелі дастатковы жыццёвы вопыт, а інстытут даў кожнаму з нас пэўныя прафесіянальныя веды, заснаваныя на эстэтыцы перадавога савецкага і замежнага кінематографа. Удзельнікі аб'яднання заўсёды кансультуюцца з членамі мастацкага савета студыі, прыслухоўваюцца да парад і заўваг старэйшых таварышаў, якія маюць прафесіянальны вопыт.

Маладыя беларускія рэжысёры здымаюць цяпер чатыры поўнаметражныя фільмы: Ул. Бычкоў — «Лялечную камедыю», Б. Сцяпанаў — «Апошні хлеб», Б. Рыцараў — «Сорак мінут да світання», Р. Віктараў — «Трэцюю ракету». Над трыма кароткаметражнымі карцінамі працуюць А. Грачыха, І. Дабралюбаў і В. Чацверыкоў. Фільмы гэтыя — розныя па думках, па стылях і жанрах. Але ўсе яны прасякнуты вялікай любоўю да савецкага чалавека — будаўніка цудоўнага камуністычнага грамадства. Гэты чалавек бывае нечакана разнастайным, ён ужо не хоча ўкладвацца ў аднойчы прынятыя і іншы раз закасцянелыя рамкі мінулага кінематографа. Ды і глядач стаў іншым. Нашага гледача ўжо не ашукаеш штампамі ці дробным заігрываннем у кіно. Таму цяпер, як ніколі, патрэбны пошукі, пошукі ў раскрыцці прыгажосці чалавечай душы.

Тут, на нашу думку, нельга замыкацца ў якім-небудзь адным жанры, у адным мастацкім вырашэнні. Вось чаму спрэчкі аб «сюжэтным» або «дэдраматызаваным» кінематографе нам здаюцца проста беспадстаўнымі, хоць менавіта ім вельмі многа ўвагі аддае ў сваім артыкуле «Мастацтву — маладосць душы» рэжысёр Л. Голуб («Літаратура і мастацтва» ад 16.X. г. г.).

Пэўны змест твора патрабуе і адпаведнай формы яго мастацкага ўвасаблення. Ад гэтага, перш за ўсё, залежыць наватарства мастака, — ад спалучэння новага зместу з новай формай. Тым больш, што цяпер партыя дала ўсе магчымасці кінематаграфістам займацца творчымі пошукамі, дамагаючыся максімальнага раскрыцця свайго таленту. Толькі б свяціла мастаку сонца! А гэтае сонца — цудоўны савецкі чалавек.

Дарэчы, аб фільме «Чалавек ідзе за сонцам» маладога рэжысёра М. Каліка, — фільме-пошуку, своеасаблівым і цікавым. У пачатку гэтай карціны быццам бы знарок кінута фраза: «Калі за сонцам пайсці — усю зямлю абыдзеш і назад вернешся. Толькі з другога боку».

І хлопчык пайшоў — пайшоў за сонцам у вялікі, дагэтуль невядомы свет. Мора рэальных чалавечых адносін і пачуццяў адкрылася перад ім за адзін дзень у родным горадзе: ён пазнаў праўду аб нараджэнні і смерці, аб каханні і працы, аб вайне, шчасці і пакутах, аб упартасці чалавека — і аб многім іншым, што хвалюе нашага сучасніка.

Імкненне чалавека спазнаць таямніцы быцця, яго няўрымслівая прага да пошукаў і права на гэтыя пошукі — такая галоўная думка гэтага фільма. Магчымасць сутыкнення са светам у яго шматграннасці, духоўная патрэба роздуму аб ім, асацыятыўнасць як форма адлюстравання навакольнай рэчаіснасці — вось на што нацэльваў гледача рэжысёр.

Надзяліўшы героя адноснай сузіральнасцю (хлопчык не ўплывае на навакольны свет рэальных падзей), якая незразумела па якіх меркаваннях некаторымі таварышамі прымаецца за дэдраматызацыю, М. Калік прыўзнімае хлопчыка над рэчаіснасцю ў выніку дзіцячага абвостранага ўспрыняцця свету. Гэта ў сваю чаргу дае магчымасць рэжысёру паказаць рэчаіснасць з новага пункту гледжання. У гэтым М. Калік бачыць сэнс сваіх пошукаў, і ў гэтым яго права — права дапытлівага. Таму папрокі, кінутыя Л. Голубам у адрас пастаноўшчыка фільма «Чалавек ідзе за сонцам», могуць толькі здзівіць. Рабіць жа сцягам прапануемую М. Калікам форму выказвання думкі, як і прыпісваць яму «фармальныя выкрутасы» або, яшчэ горш, «творчае стыляжніцтва» — па меншай меры спрошчана.

І вось тут нам хочацца сказаць некалькі слоў аб нашай кінакрытыцы. Усё большыя патрабаванні да твораў кінамастацтва цягнуць за сабой і адпаведныя патрабаванні да нашай кінакрытыкі. На жаль, тыя крытычныя артыкулы і рэцэнзіі, што з'яўляюцца ў рэспубліканскім перыядычным друку, ніяк не могуць задаволіць мастакоў кіно. Нам хочацца бачыць сур'ёзны, прафесіянальны разгляд нашых работ. Рэспубліканская ж крытыка ў лепшым выпадку пераймае матэрыялы ўжо надрукаваныя ў цэнтральным друку, а ў горшым — бездапаможна пераказвае змест кінакарцін.

Творчае аб'яднанне «Беларусьфільма» пачало сваё жыццё. Пачало яго смела і ўпэўнена.

У служэнні чалавеку, у сцвярджэнні жыцця на зямлі ў імя чалавека і для чалавека бачыць кожны з нас сваё прызванне. Мы пакуль яшчэ не можам падвесці вынікі нашай працы на аснове гатовых пастаўленых фільмаў. Аднак мы цвёрда ўпэўнены — гэта будуць фільмы пра чалавека нашага часу, пра нашага сучасніка. Герой нашых фільмаў мерае сябе, свае адносіны да навакольнай рэчаіснасці зусім новымі меркамі. Тое, што раней здавалася подзвігам, стане нормаю звычайных паводзін. Сцвярджаць у кінамастацтве новыя межы, новыя маштабы — вось наша задача, задача маладых беларускіх кінематаграфістаў.

Р. ВІКТАРАЎ, В. ЧАЦВЕРЫКОЎ,
рэжысёры студыі «Беларусьфільм».

«Рэвалюцыйныя лістоўкі», «Правда», «Канец самаўладства», «Зямля сялянам!» — так называюцца гэтыя малюнкі з серыі «Ленін у 1917 годзе», над якой зараз працуюць мастакі М. Бельскі і П. Калінін.

Аляксей КРУШЫНСКІ

Купавацкі бой

Заўтра спаўняецца дваццаць гадоў з дня гібелі легендарнага сына беларускага народа, Героя Савецкага Саюза Канстанціна Сяргеевіча Заслонава. Гэтую дату шырока адзначае грамадскасць нашай рэспублікі.

Беларускі журналіст, былы начальнік партызанскай разведкі, сакратар партарганізацыі аднаго з атрадаў заслонаўскай брыгады Аляксей Крушынскі напісаў дакументальную аповесць «Выбухі над Дняпром», якую рыхтуе да выпуску ў свет Дзяржпалітвыдавецтва (Масква). У аповесці расказваецца аб гераічных подзвігах бясстрашнага партызанскага камандзіра К. С. Заслонава і слаўных баявых справах заслонаўцаў.

Друкуем урывак з аповесці «Выбухі над Дняпром».

Анкіновіч з групай партызан збіраўся сустракаць самалёт з Вялікай зямлі, які павінен быў прызямліцца за пяць кіламетраў ад лагера. Заслонаў, прымасціўшыся на высокім пні, пісаў на Вялікую зямлю сваім сябрам-чыгуначнікам. Анкіновіч усеўся на пажоўклую траву, чакаючы пісьма, якое ён павінен быў перадаць лётчыкам для дастаўкі адрасату. Скончыўшы пісаць, Заслонаў пачаў напаўголаса перачытваць. Да слыху Анкіновіча данесліся радкі пісьма: «Цяпер мая галава ацэнена і цэны растуць пасля кожнай аперацыі, а аперацый многа і важных. Зараз цана маёй галавы — пяцьдзесят тысяч марак, жалезны крыж і, апрач таго, хто мяне жывога ці мёртвага даставіць фашысцкім уладам, таму з усімі яго блізкімі сваякамі будзе забяспечана цудоўнае жыццё ў самой Германіі».

Заслонаў хуценька заклеіў канверт і, працягнуўшы яго Анкіновічу, сказаў:

— Перадай, калі ласка, Лявон Нікіфаравіч, гэты ліст пілоту. Няхай адвязе яго маім сябрам у савецкі тыл. Яны рады будуць атрымаць партызанскую вестку ад нас.

— Добра, Канстанцін Сяргеевіч, перадам абавязкова, — адказаў Анкіновіч і неўзабаве яго высокая постаць знікла ў густым хмызняку.

Самалёт з Вялікай зямлі даставіў заслонаўцам баявы груз — аўтаматы, патроны, узрыўчатку. Прывезлі з Вялікай зямлі таксама і газеты. Партызаны радаваліся. Радзіма клапоціцца пра іх, шле зброю. Яны не адзінокія ў цяжкай барацьбе. Па руках хадзілі маскоўскія газеты. Іх чыталі і перачытвалі. «Правда» заклікала савецкі народ бязлітасна знішчаць ненавіснага ворага. У душу кожнага партызана глыбока пранікалі палымяныя заклікі газеты.

Заслонаў сядзеў ля вогнішча і чытаў «Правду». Потым, адклаўшы яе ў бок, пачаў пісаць радыёграму ў Маскву:

«Прыбылі самалётам чатырнаццаць грузавых парашутаў. Выносім партызанскую падзяку і запэўняем, што атрыманая зброя ўраганным агнём зрынецца на фашыстаў...»

Неўзабаве да Заслонава прыбегла радыстка Ася. Радасная і ўсхваляваная, яна гаварыла:

— Віншую, ад усёй душы віншую, Канстанцін Сяргеевіч!

Заслонаў стаяў і глядзеў на дзяўчыну, нічога не разумеючы. Ён узяў з рук Асі радыёграму і хутка прачытаў. Твар яго засвяціўся незвычайнай усмешкай. У радыёграме паведамлялася, што Заслонаў за мужнасць, адвагу і ўмелае кіраўніцтва партызанскай барацьбой Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 5 верасня 1942 года ўзнагароджан ордэнам Леніна.

Вестка аб гэтай падзеі з незвычайнай хуткасцю распаўсюдзілася па лагеры. Партызаны горача віншавалі свайго камбрыга з [illegible] узнагародай.

У пачатку кастрычніка Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі прызначыў Заслонава камандуючым усімі партызанскімі сіламі Аршанскай зоны і для яго пачаўся новы этап у арганізацыі барацьбы з фашысцкімі захопнікамі.

Настала халодная восень. Лясныя сцежкі залаціліся апалым лісцем. Па небе плылі шызыя, каламутныя хмары. Вецер ірваў іх на кавалкі і гнаў некуды ўдалячынь. Шумелі па-асенняму дрэвы, не было чуваць лясных жыхароў. Хмурай раніцаю ўвайшлі заслонаўцы ў купавацкія лясы, што на Сенненшчыне.

На вялікай паляне, акружанай з усіх бакоў векавымі соснамі і дубамі, як на адзінокай выспе, прытулілася да ўзлесся сваімі хаткамі невялікая вёска Купаваць.

Купаваць! Хто ведаў, якія тут разыгрáюцца падзеі? Хто мог думаць, што ля векавых дубоў хутка адбудзецца гарачая сутычка з ворагам?

У Купаваці размясціўся штаб зоны. Адсюль Заслонаў кіраваў баявымі дзеяннямі партызанскіх сіл. Асноўныя буйныя злучэнні народных мсціўцаў знаходзіліся ў Аршанскім і Багушэўскім, Сенненскім і Бешанковіцкім, Лёзненскім і Дубровенскім, Талачынскім і Чашніцкім раёнах, ахопліваючы паўднёвую і паўднёва-ўсходнюю частку Віцебшчыны.

Купаваць — глухая, схаваная ў лесе вёска, ператварылася ў стаўку народных мсціўцаў, куды сыходзіліся ўсе партызанскія сцежкі. Дзень і ноч па іх ехалі і ішлі сувязныя, камандзіры атрадаў і брыгад. Адсюль яны выконвалі баявыя заданні.

Не спалі і фашысты. Яны рыхтавалі новы ўдар у сэрца зоны — заслонаўскі штаб. У лясы Сенненшчыны на пошукі стаянкі Заслонава гітлераўцы кінулі шпіёнаў-разведчыкаў. Як ваўкі, яны шнырылі па лесе, высочвалі месца размяшчэння штаба.

На світанні фашысцкаму лазутчыку ўдалося падкрасціся да вёскі Купаваць і выявіць стаянку Заслонава. Гестапаўскі агент паведаміў аб гэтым па рацыі ў Оршу начальніку гестапа Хорсту. Гітлераўцы паспешліва пачалі рыхтаваць карную экспедыцыю. Хорст даў заданне карнікам узяць Заслонава жывым.

13 лістапада партызанскія разведчыкі прынеслі ў штаб паведамленне аб тым, што ў раёне купавацкіх [illegible] карнікаў. На важнейшых напрамках выставіў заставы і ўзмоцненую баявую ахову.

Халодным досвіткам 14 лістапада ў штаб прыбыла група разведчыкаў, якая далажыла камандзіру брыгады, што дзве пяхотныя калоны карнікаў рухаюцца з вёсак Пурплева і Райна паўднёвае ўзлессе. Заслонаў загадаў выслаць туды дадатковае падмацаванне і даручыў узначаліць абарону гэтага ўчастка камісару брыгады Сяліцкаму.

На паўднёвай ускраіне лесу партызаны, якімі камандаваў Сяліцкі, залеглі ў засаду. Ужо зусім парадзеў змрок, калі пяхотны батальён гітлераўцаў ланцугом рушыў у наступленне. Падпусціўшы карнікаў метраў на сто да лесу, партызаны адкрылі па іх нечаканы ўраганны кулямётны і аўтаматны агонь. Партызанскія кулі касілі ланцугі ворага. Лава гітлераўцаў адхлынула. Перагрупаваўшы свае сілы, фашысты зноў пачалі адну за адной тры атакі, але пад кінжальным агнём партызан, несучы вялікія страты, адкаціліся назад.

У гэты час з паўночнага боку падкрадвалася небяспека. Ноччу батальён фашыстаў непрыкметна выйшаў з вёскі Утрылава і ўпотай сканцэнтраваўся ў лесе. Партызанская застава не заўважыла руху карнікаў і канцэнтрацыю іх на гэтым участку абароны. Ноч і раніца былі спакойныя. Стаіўшыся ў лесе, каб ашукаць пільнасць партызанскай заставы, гітлераўцы не выдалі сабе. Перадавыя групы карнікаў ціха прасачыліся на ўзлессе і залеглі ў густым хмызняку. За імі бясшумна падышлі асноўныя сілы фашыстаў, ствaрыўшы магутны кулак для атакі.

Не так ужо многа было партызан у гэты час у штабе Заслонава: узвод сувязных і гарнізон у 27 чалавек.

Партызанская застава, што знаходзілася на паўночным напрамку, паслабіла пільнасць, вырашыла, што небяспека не пагражае, знялася і пайшла снедаць у Купаваць, пакінуўшы [illegible].

Над Купаваццю згусціліся чорныя хмары...

Было ўжо блізка паўдня, калі Заслонаў выйшаў з крайняй хаты. Яна стаяла метраў за сто ад лесу. З ім разам быў ад'ютант Жэня Коржань і камандзір атрада Пятро Свірын. Заслонаў глядзеў у бок узлесся і не ведаў, што там прытаіўся ўжо вораг, які рыхтуе ўдар. Яны стаялі ўтрох і прыслухоўваліся да страляніны, што данасілася з паўднёвага боку. Яна то ўзмацнялася, то заціхала.

— Сяліцкі вядзе бой. Горача там яму цяпер, — прамовіў Заслонаў.

І ў гэты момант з узлесся касанула кулямётная чарга. Кулі прасвісталі над галавою Заслонава. Пачуўшы страляніну, партызаны, што засталіся пры штабе, павыбягалі з хат са зброяй у руках. Заслонаў аддаў загад Свірыну заняць абарону на заходнім баку вёскі, а сам з невялікай групай партызан застаўся на ўзлессі. Партызаны хутка занялі абарону на агародах. З лесу раз-пораз чуліся чэргі кулямётаў і аўтаматаў. Батальён фашыстаў рынуўся ў атаку. Заслонаўцы сустрэлі іх лівнем куль і карнікі адкаціліся. Атакі фашыстаў рабіліся ўсё часцейшыя і больш настойлівыя.

Жменька партызан на чале з Заслонавым стойка адбівала іх, касіла напавал ланцугі гітлераўцаў. Разлютаваныя няўдачай, фашысты адкрылі шквальны агонь з правага фланга і лавіною рынуліся зноў у атаку. Ад'ютант Заслонава Жэня Коржань з-за хлява страчыў з аўтамата па карніках, якія набліжаліся на ўвесь рост. Камандзір загадаў перанесці кулямётны агонь на правы фланг. У гэты час з гарачых рук Жэні Коржаня выпаў аўтамат і ён паваліўся, смяртэльна паранены ў грудзі. Заслонаў падхапіў на рукі амаль нежывое цела свайго любімца і панёс у крайнюю хату. Жэня цяжка дыхаў. Хрыпела і булькатала ў прастрэленых грудзях. Заслонаў хуценька разадраў гімнасцёрку і пачаў перавязваць хлопцу рану. Але было позна ўжо. Жэня не дыхаў. Канстанцін Сяргеевіч зняў шапку і, пацалаваўшы ў халадзеючы лоб свайго баявога таварыша, ціха сказаў:

— Бывай, дружа! Мы за тваю смерць адпомсцім! За цябе аднаго іх лягуць сотні. — Ён хутка пайшоў на поле бою.

А карнікі ўсё насядалі і насядалі. Яны ішлі з усіх бакоў у атаку. Сілы былі няроўныя. 26 герояў-заслонаўцаў ва ўпор расстрэльвалі фашыстаў, люта адбіваліся, наносілі магутныя ўдары па ворагу. Але гітлераўскія ланцугі набліжаліся, замыкалі кола з флангаў. Заслонаў, перакінуўшы на шыю аўтамат, выхапіў маўзер і, падняўшыся на ўвесь рост, гучна крыкнуў:

— За Радзіму! За мною, наперад!

Партызаны ўслед за камандзірам кінуліся ў контратаку на ворага. Заслонаў бег па агародзе проста на ланцугі фашыстаў, паліваючы свінцом гітлераўцаў. Вораг не вытрываў і павярнуў назад. У гэты момант з узлесся пачулася кулямётная чарга. Заслонаў памкнуўся быў захінуцца за вугал хлява, але ў гэты момант зноў касануў кулямёт. Камандзір прыгнуўся, схапіўшыся аберуч за жывот, некалькі крокаў прабег наперад і паваліўся ніцма на зямлю. Да яго падбег партызан Шурко. Цяжка дыхаючы, Заслонаў падняў галаву, ледзь вымавіў:

— Наперад! Наша возьме, бі гадаў да перамогі! — і яго галава бездапаможна апусцілася на зямлю.

Фашысты зноў пайшлі ў атаку. Убачыўшы пагрозу быць знішчанымі, партызаны пачалі адыходзіць у заходнім напрамку. Партызан Шурко стаяў на каленях перад мёртвым Заслонавым, не ведаючы, што рабіць. Карнікі набліжаліся. Шурко хутка адвязаў палявую сумку з дакументамі свайго камандзіра, зняў маўзер, узяў яго аўтамат і, прыгнуўшыся, пабег следам за партызанамі. Заслонаў, скошаны варожай куляй, застаўся ляжаць з раскінутымі рукамі, нібы ў апошні раз цалуючы і абдымаючы родную зямлю, за якую ён аддаў жыццё.

Пачуўшы страляніну ў вёсцы Купаваць, Сяліцкі паслаў сувязнога да Заслонава, каб высветліць абстаноўку. Неўзабаве сувязны вярнуўся і далажыў, што Купаваць занята гітлераўцамі. Сяліцкі прыняў рашэнне зняць засаду і адвёў групу на лясную базу ў глыбіню купавацкага бору. Тут ужо была і група партызан, якая разам з Заслонавым вяла бой у вёсцы Купаваць. Свірын далажыў Сяліцкаму пра смерць у няроўным баі слаўнага камандзіра і перадаў яго дакументы і зброю. Сяліцкі быў узрушаны трагічнай гібеллю легендарнага Канстанціна Заслонава, бясстрашнага рыцара партызанскай барацьбы. Ён хуценька пайшоў да радысткі Асі, каб паведаміць у Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі пра сумную падзею. Праз некалькі мінут эфір данёс жалобную вестку ў сталіцу Радзімы — Маскву.

А тым часам у Купаваці карнікі сагналі насельніцтва да трупаў забітых партызан, сярод якіх на шырокай лясной палянцы ляжала цела Заслонава. Гітлераўскі афіцэр пад пагрозаю смерці патрабаваў ад мясцовых жыхароў паказаць, хто з забітых Заслонаў.

Людзі маўчалі. Яны свята шанавалі памяць вернага сына Айчыны і не выдалі гітлераўцам нават мёртвага камандзіра партызан, любімца народа.

ГУБЕРНАТАРСКІ АРХІЎ РАСКАЗВАЕ

У мінулым годзе ў газеце «Літаратура і мастацтва» была надрукавана цікавая нататка «Аўтар песні «Слушай!» — наш зямляк». У ёй расказвалася, што жыццё Івана Іванавіча Гольц-Мілера — таленавітага паэта-рэвалюцыянера — было цесна звязана з Мінскам. Нядаўна ў Вільнюскім гістарычным архіве сярод папер віленскага генерал-губернатара знойдзена архіўная справа пра паэта. На яе вокладцы напісана: «Аб дазволе быламу студэнту Гольц-Мілеру прыбыць на радзіму ў Ковенскую губерню з г. Адэсы». Але дакументы, змешчаныя ў справе, гавораць пра тое, што Гольц-Мілер жыў у Мінску.

Адбыўся вельмі тыповы для царскай бюракратычнай машыны выпадак. Гольц-Мілер нарадзіўся ў Ковенскай губерні (у м. Іаганішкелі—цяпер Іаганішкеліс). Але хутка пасля яго нараджэння бацькі перабраліся ў Мінск, які і стаў сапраўднай радзімай для паэта. Ды хіба ж цікава гэта было царскім уладам? Калі ў 1866 годзе, пасля выключэння Гольц-Мілера з Новарасійскага універсітэта, улады палічылі «нязручным» далейшае знаходжанне рэвалюцыянера ў Адэсе, яму прапанавалі адправіцца «на радзіму» — у Ковенскую губерню, якую ён зусім не ведаў. Гэта была самая звычайная высылка. Таму загаловак справы —«Аб дазволе... прыбыць на радзіму» — з усіх бакоў гучыць кпінамі.

Атрымаўшы адпаведнае паведамленне міністра ўнутраных спраў Валуева, віленскі генерал-губернатар загадаў ужо ковенскаму губернатару ўстанавіць за Гольц-Мілерам паліцэйскі нагляд. Нарэшце, 17 лютага 1867 года Валуеў паведаміў пра заяву Гольц-Мілера, «што хаця ён сапраўды нарадзіўся ў гэтай (Ковенскай. — Г. К.) губерні, але там у яго нікога са сваякоў няма, і што бацькі яго жывуць у Мінскай губерні. Таму і згодна з хадайніцтвам Гольц-Мілера дадзена яму права адправіцца ў Мінск на працягу двухтыднёвага тэрміну».

Астатнія дакументы справы расказваюць аб нягодах, якія давялося пераждыць паэту ў Мінску. Яму як палітычнаму паднаглядному нельга было ўладкавацца на службу. Бацька яго, паводле дакументаў, служыў сакратаром у Мінскім губеранскім акцызным упраўленні. Ён угаварыў свайго ўпраўляючага пахадайнічаць за сына. Удалося дабіцца згоды губернатара. 21 верасня 1868 года губернатар накіраваў генерал-губернатару Патапаву пісьмо, у якім паведамляў, што «Гольц-Мілер па сваіх маральных якасцях і здольнасцях... мог бы быць вельмі карысным на службе», што становішча беспрацоўнага «моцна прыгнятае яго». Сваё хадайніцтва губернатар паўтарыў пры асабістым спатканні з Патапавым, і той нібыта згадзіўся пайсці насустрач. Была падрыхтавана адносіна да шэфа жандараў, у якой Патапаў прасіў «соизволения» цара, каб Гольц-Мілеру далі права паступіць на службу і вызвалілі ад паліцэйскага нагляду, замяніўшы «оный» сакрэтным наглядам. Але, падпісваючы 21 кастрычніка 1868 года гэтую паперу, Патапаў раптам напісаў зверху: «за выключэннем губерань Паўночна-Заходняга краю». Гэтыя пяць слоў і вырашылі лёс паэта. Па сутнасці яны азначалі новую ссылку Гольц-Мілера, якую ён не мог ужо вытрымаць. Пабыўшы яшчэ некаторы час у бацькі, у 1869 годзе Гольц-Мілер зноў сабраўся ў дарогу. Адэса, Арол, Курск, зноў Арол, дзе ў 1871 годзе яго напаткала смерць. Менавіта гэтага жадалі царскія ўлады.

Г. КІСЯЛЁЎ.

Пастановачная кінагрупа на чале з маладым рэжысёрам Р. Віктаравым закончыла на Гомельшчыне натурныя здымкі будучага мастацкага фільма «Трэцяя ракета», які знаходзіцца ў вытворчасці на Беларускай студыі.

Кадр з фільма «Трэцяя ракета».

Сярод кніг

ПЕРАКЛАДЧЫК АДЧУЎ ГАЛОЎНАЕ

Вось кніга — «Цалінаград». Аўтар — Рыгор Барадулін, перакладчык — Іван Бурсаў.

Мне здаецца, што Бурсаў зразумеў галоўнае ў паэзіі Барадуліна. Пры ўсёй складанасці рытмаў, вобразаў, алітэрацый, паэзія Барадуліна вельмі канкрэтная. Ёй не ўласцівыя неапраўданыя асацыяцыі, яна заўсёды памятае пра свае першакрыніцы. Больш дакладна — гэта паэзія канкрэтнага аптымізму. Адсюль і яркасць вобразаў, шматкаляровасць фарбаў.

Громы бьют прямой наводкой,
Чертит небо грифель красный,
Будто бы метеосводку
С обещаньем «будет ясно».

Звычайна пра перакладныя кнігі пішуць так: арыгінал — пераклад. І параўноўваюць: данёс — не данёс.

Страфа, якую я прывёў, гучыць як страфа арыгінальнага твора. Перакладу тут не адчуваеш. Але ж дамагчыся гэтага вельмі цяжка, калі яшчэ ўлічыць, што перакладчык — паэт са сваім голасам, сваім слоўнікавым фондам.

С каждым выстрелом он
Подымался все выше и выше.
Под удары бойка
Его к верху пружина несла...
Выстрел,
Выстрел,
Патрон
Из патронника дымного вышел
И на мир поглядел
Сквозь горячую трубку ствола.

Блізкія па вобразнай напоўненасці, густаце і эмацыянальнасці сваіх вершаў — Барадулін і Бурсаў усё ж паэты вельмі розныя. Чытаеш кнігу і радуешся — амаль няма пераўтварэнняў Барадуліна ў Бурсава. Ёсць Барадулін:

Пока петровка не пришла в леса
И не сорвала первый лист
с березы,
Мы веники уходим запасать.
Над поймою звенят стрекозы.
Кузнечики распиливают тишь.
Хрустят травинки под босой
ногою.
На дерево взобрался и летишь—
Береза изгибается дугою.

Інтанацыі — Барадуліна. Дэталі — Барадуліна. Усё свежае і пругкае, як веснавая галінка, — надламаў — і пырснула! І яшчэ — усмешка.

Так, гэта Барадулін.

...Чуласць перакладчыка.

...Ідзеш раніцаю на рыбалку. Туман, туман. Ад расы скроні ломіць. Сам сабе гаворыш: не спяшайся, не спяшайся. Глядзіш — наперадзе бяроза. Радуешся бярозе! Падышоў да яе. Усміхаешся — дзве бярозы. Адна за другой.

Калі ёсць любоў да паэзіі, якую перакладаеш, паяўляецца і чуласць. У гэтым яшчэ раз пераконваешся, чытаючы вершы «Вятрак», «Сойка», «Калыска», «Жароўня», «Труба», «Пісьмо Фідэлю Кастра». Нават у недацягнутых перакладах заўважаеш гэтую чуласць перакладчыка да паэтычных вобразаў арыгінала.

Когда начнет к окошкам сумрак
ластиться
И тени побегут за речку в брод,
Забыв о всех уроках, восьми-
классницы
Разучивают хитрый шаг —
фокстрот.

Пераклад гэтага верша зроблен кваліфікавана. Першае ўражанне — удача. Але ў «Цалінаградзе» гэтая ўдача не Барадуліна, а Бурсава. Пераклаў добра, а інтанацыі арыгінала прапалі.

Пераклады некалькіх вершаў прыводзяць яшчэ і да такой думкі: нельга слепа следаваць за тэкстам, які перакладаеш.

Я лічу, што «Цалінная пшаніца» — верш слабы. Не толькі на фоне новых вершаў Барадуліна, але і на фоне яго цалінчага цыкла. Бурсаў добрасумленна пераклаў гэты верш. Пацярпелі і Барадулін, і Бурсаў. Але гэта ўжо расшчапленне цэлага — кніга вельмі цэласная, экспрэсіўная і асобныя недахопы заўважаць проста не хочацца.

Новых вам удач на ніве паэзіі, Барадулін і Бурсаў.

І. ШКЛЯРЭЎСКІ.

Чалавек і прырода

ПАД АСЕННІ ШОЛАХ ДРЭЎ

Пятро Навумавіч Сцеражонак — дарожны раманцёр.

Для тых, хто незнаёмы з гэтай сціплай прафесіяй, дададзім, што ў абавязкі раманцёра ўваходзяць дробны рамонт шашы і ахова зялёных насаджэнняў абапал яе.

Хто хоць раз ехаў па дарозе Барысаў — Зембін, не мог не заўважыць адзін кавалак шашы, гэтак кіламетраў з пяць. Гэта — сапраўдная алея. Пачынаецца яна ля Сцюдзёнскай гары і канчаецца за Забалоцкай паваpоткай.

Кожную раніцу сюды, на ўчастак з сякераю і рыдлёўкаю выходзіць Пятро Навумавіч.

Аглядаючы дарогу і дрэвы пры ёй, ён павольна крочыць па абочыне. А па шашы адна за адной ідуць машыны. Параўнаўшыся са Сцеражонкам, шафёры прывітальна махаюць рукою. Пятро Навумавіч ківае ў адказ. Лепш за аўтаінспектара ведае ён амаль кожную машыну. Вось толькі што прайшоў самазвал цагельнага завода, вунь паказаўся з-за паваpоткі сельпоўскі грузавік. Заўважыўшы дарожніка, вадзіцель збаўляе хуткасць, паказвае на месца побач з сабою: садзіся, маўляў, падвязу. Пятро Навумавіч адмоўна ківае галавой. Яму недалёка засталося — якіх-небудзь паўкіламетра. А, седзячы ў машыне, нічога не заўважыш.

З сельпоўскім шафёрам яны знаёмыя ўжо два гады. Аднойчы зімою Пятро Навумавіч знайшоў на дарозе скрынку макароны. Па следу на снезе вызначыў, што машына ішла з Барысава. «Значыць, у сельпо везлі», — вырашыў ён. Пазваніў у суседнія сельпо і знайшоў, хто згубіў скрынку.

Нядаўна Пятро Навумавіч сустрэў яшчэ аднаго добрага знаёмага, з якім шмат гадоў не бачыўся. Праўда, першае знаёмства з ім было не такім прыемным, як з сельпоўскім шафёрам. Некалькі дзён мяла завіруха. Два бульдозеры не спраўляліся чысціць дарогу. Асабліва шмат клопатаў прынесіў Пятру Навумавічу Трасцяніцкі пад'ём. Утрамбаваны коламі машын, ён зрабіўся слізкі, як шкло. З раніцы да вечара раманцёр вазіў гравій і пасыпаў ім пад'ём.

У адзін з такіх дзён раманцёр убачыў у кювеце машыну. Засеўшы па самыя восі ў сумёт, яна тузалася ўзад-уперад, імкнучыся выпаўзці на цвёрдую дарогу. Глуха, з енкам, стагнаў матор, выкідваючы з глушыцеля пасмы горкага дыму. Падышоўшы бліжэй, Пятро Навумавіч ледзь не крыкнуў ад абурэння. Пад коламі ў кучы патрушчанага галля ляжалі бярозавыя калы, а воддаль бялелі свежыя пні, валяліся трэскі і сучча. «Ну і нягоднік!» — вылаяўся ціхенька дарожнік.

Грузавік тузануўся яшчэ раз і стаў. З кабіны вылез пануры шафёр.

— Чаго глядзіш! — буркнуў ён. — Лепш бы галля пад колы падкінуў.

— Я табе падкіну! Толькі не галля, а штрафу, — раззлаваўся Пятро Навумавіч. — Ты што нарабіў?

— Як што? — не зразумеў шафёр.

— А гэта! — Пятро Навумавіч паказаў вачыма на свежыя бярозавыя пянькі.

— Падумеш, бярозкі нейкія... — махнуў рукою вадзіцель. — Трэба было выбірацца адсюль, не зімаваць жа мне тут.

Пятро Навумавіч зразумеў, што такога чалавека штрафам не напалохаеш. Заплаціць штраф, а пры выпадку зноў ссячэ новае дрэва. Калі не на гэтым участку, дык на іншым.

Пятро Навумавіч не расказвае, як, пра што і ці доўга гаварыў ён з шафёрам пасля таго, як памог выбавіцца з кювета.

— Ды так, пагаварылі трохі па шчырасці, — адмахнуўся ён, калі я пачаў дапытвацца. Але як там ні было, праз паўгода ля пачарнелых за лета пянькоў дарожнік убачыў тры прывезеныя з лесу бярозкі. На карэньчыку адной з іх была прымацавана паперка: «Пасадзіць не было часу. Вельмі спяшаўся. З прывітаннем. Сідарэнка».

Са шматгадовага вопыту Пятро Навумавіч зрабіў вывад, што адзін раманцёр без грамадскіх памочнікаў весці барацьбу за «зялёнага сябра» не здолее. Вось чаму ён з усіх сіл імкнецца навучыць жыхароў навакольных вёсак любві да жывой прыроды, выхаваць з іх абаронцаў яе.

Неяк увосень Пятро Навумавіч садзіў бярозкі недалёка ад двара калгасніка Нікіфаровіча. Азеляняльная паласа праходзіла якраз паўз дамы калгаснікаў. Увечары калі былі выкапаны ямкі, да яго падышоў гаспадар дома. Няёмка было калгасніку стаяць і глядзець, як увіхаецца з рыдлёўкай ля дома чалавек, робячы і яго двару зялёную аздобу.

— Давай, Навумавіч, мне,— сказаў ён, беручы з рук раманцёра рыдлёўку. — Я, прызнацца, і сам думаў, што варта пасадзіць тут дрэвы, але ўсё ніяк не мог выбраць вольнай гадзіны... Цяпер хоць гатовае пасаджу.

Гледзячы, як рупліва чалавек садзіць бярозкі, дарожнік быў упэўнены, што яны трапілі ў надзейныя рукі. Ён не памыліўся. Гаўрыла Фядотавіч Нікіфаровіч не толькі пасадзіў прывезеныя дарожнікам саджанцы, але і абгарадзіў іх і ўвесь час даглядае.

Клопаты пра родную прыроду цесна звязалі дарожніка з Трасцяніцкай васьмігадовай школай. Раней школьнікі прыносілі яму адны непрыемнасці. Разбуралі агароджы вакол дрэў, ламалі саджанцы. Разам з настаўнікамі правёў Сцеражонак не адну гутарку з дзецьмі, не адзін раз звадзіў іх на дарогу, дзе растуць яго гадаванцы. Цяпер школьнікі — яго лепшыя памочнікі.

Мы сядзім пад высокай стройнай рабінаю. Побач вогнішча. Пятро Навумавіч кійком падгортвае да агню жоўтае лісце. Рабіна амаль голая. Толькі дзенідзе трапечуць на ветры адзінокія лісточкі.

— Раней я думаў, што рабіну ніякая пошасць не кране, — задуменна гаворыць Пятро Навумавіч. — Аказваецца, і ў яе свой вораг ёсць — зялёная тля. Летась амаль усе плады загубіла. Ягады высахлі раней, чым паспелі... Вось і прыходзіцца паліць лісце, каб ніводзін шкоднік жывым не застаўся.

— А многа было ягад? — цікаўлюся я.

— Сёлета рабіны было-о-о!

Я яшчэ раз разглядаю голую крону. На ёй чырванее ўсяго некалькі гронак. Прабягаю вачыма па ўсім рабінавым радзе — тая ж самая карціна.

— Дзе ж ягады? Іх што, абабралі?

— Абабралі... Бачыце, толькі голыя пучкі засталіся.

— Хто ж іх так лоўка абабраў?

— А вунь хто! — усміхаецца ён і ківае галавою на суседняе дрэва. На ім, гойдаючыся на тонкай галінцы, сядзелі два маладыя шпакі і ласаваліся спелымі рабінамі. — Вы б пабачылі, што тут раней рабілася. Цэлая хмара прылятала. Піск, свіст, валтузня. Аж пакуль кожная птушка не ўладкуецца як мае быць. Трэба ж падсілкавацца на дарогу. Ляцець жа далёка... Галінкі ўсё лета абвіслыя былі ад ягад. А пасля шпакоў яны лёгкія, выпростваюцца. І птушкам добра, і дрэву...

З цікавасцю слухаю я Сцеражонка. Прыемна сустрэцца з чалавекам, які так шчыра любіць і разумее родную прыроду, прыкмячае ўсе яе тонкасці і адценні. Расказвае Пятро Навумавіч, а я ўсё пытаю і пытаю:

— Пятро Навумавіч, чаму вы вунь тую кучу лісця не спалілі—пакінулі?

— Спалю пазней, праз тыдзень ці два... Як толькі абібок пакладзецца спаць.

— Які абібок?

— Вожык. Вунь пад тым пнём жыве, дзе старая елка. Другія даўно пасцель на зіму падрыхтавалі, а ён гультаіць, лайдак, бадзяецца дзесьці. Калі спаліць паблізу лісце, шукаць сваю хату будзе доўга, швэндацца далёка. Яшчэ пад машыну трапіць. Летам я амаль кожную раніцу яго бачыў. На золку нацянькі праз шашу шыбуе, крывалапы. Аднойчы яго ледзь не раструшчыла машына... Ступіў на шашу, а тут грузавік. Яму б назад павярнуць, а ён, дурань, скруціўся ў клубок і ляжыць. Ці шафёр баранку крыху павярнуў, ці проста пашанцавала, але жывы застаўся...

Агонь дагараў... Пятро Навумавіч падкінуў у тлелае вуголле апошняе лісце, устаў. Мы ідзём па вузенькай сцежцы, яна цягнецца паралельна ля самых ствалоў рабін, ясеняў, бяроз, асін.

— Шмат год патрэбна, каб выраслі дрэвы,—гаворыць ён і быццам добрых сяброў па плячы ляпае па шурпатых ствалах.

Калі Сцеражонак прыйшоў працаваць на дарогу, зялёных насаджэнняў тут амаль не было. Дзе-нідзе, далёка адна ад другой, раслі адзінокія бярозкі. Цяпер гэта высокія, галіністыя дрэвы з шэрай карой, парэзанай чорнымі звілінамі.

Пятро Навумавіч ідзе не спяшаючыся. Вецер зрывае з бяроз жоўтае воблака. Лётае дрыготкае, сухое лісце, падае дарожніку на плечы і пабеленую сівізною галаву. А па шашы скрозь густы лістапад праносяцца грузавікі, аўтобусы, легкавыя машыны.

І. ДАШЧЫНСКІ.

ТЭАТР

ПРАСТАТА І СПРОШЧАНАСЦЬ

Дзеці — вялікія выдумшчыкі і няўрымслівыя фантазёры. Яны могуць прыдумаць самыя незвычайныя гісторыі, уявіць сябе капітанамі далёкіх плаванняў, удзельнікамі касмічных палётаў і самых разнастайных прыгод. Апынуўшыся такім чынам у свеце экзотыкі, яны [illegible] сапраўдную мужнасць і адвагу.

І вось аб тым, як піянер Лёша пад уражаннем прачытаных казак, прыгодніцкіх раманаў, нарысаў аб барацьбе афрыканскіх народаў [illegible] незвычайную гісторыю, стаў не «удзельнікам» і яна з ім «адбылася» прыгоды, расказвае п'еса С. Багамазава і С. Шатрова «Том-Вялікае сэрца» ў пастаноўцы рэспубліканскага Тэатра юнага гледача.

Хуткая змена падзей, нечаканыя, вострыя сітуацыі, у якія трапляюць героі, вершаваныя інтэрмедыі — усё гэта, здавалася б, давала магчымасць рэжысёру стварыць спектакль вясёлы і смешны і ў той жа час востра драматычны.

Аднак скажам адразу, спектакль атрымаўся вельмі звычайны. Ён пазбаўлены паэтычнасці і рамантычнай акрыленасці, вялікіх пачуццяў і думак.

Прычына, нам здаецца, перш за ўсё ў тым, што рэжысёр В. Пацехін не здолеў убачыць дзеянне і героя будучага спектакля вачыма юнага гледача. [illegible] Лёшы, бязмежнай фантазіяй і [illegible] трэба было ісці да раскрыцця аўтарскай задумы [illegible] праз вобраз Лёшы. [illegible] тым больш рэальна і пэўна стаў бы спектакль, ярка вызначылася б і яго вонкавае аблічча.

З гэтай задачай, гаворачы шчыра, рэжысёр не справіўся. Яму не ўдалося пранікнуць у глыбіню твора, выявіць яго пафас, выразна вызначыць жанравыя асаблівасці п'есы.

Афармленне спектакля (мастак Ю. Тур) таксама шэрае, без цеплыні і свежасці фарбаў. Цяжка паверыць, што ўсё гэта народжана фантазіяй разумнага, тэмпераментнага і летуценнага юнака Лёшы.

Рэжысёр і акцёры захапіліся вонкавай характарнасцю вобразаў, пазбавілі іх псіхалагізму, драматызм падзей падмянілі вадзвільным жартам, які пераходзіць іншы раз у грубы камізм. Карацей кажучы, акцёры пачалі не іграць жывых людзей, а па-акцёрску імітаваць жыццё.

Каб у гэтым пераканацца, возьмем хоць бы вобраз Лёшы. Усе падзеі ў п'есе, увесь ход развіцця яе дзеяння непасрэдна звязаны з гэтым юным героем. Ад правільнай трактоўкі рэжысёрам вобраза Лёшы, ад шчырай ігры акцёра, нам здаецца, у многім залежаў поспех усяго спектакля. Лёша ў п'есе вабіць свежасцю і чысцінёй дзіцячай летуценнасці, імкненнем да подзвігу і адвагай. Гэта ён, Лёша, рызыкуючы нават асабістым жыццём, вызваляе афрыканскую дзяўчынку, якую вывез Фрэд з роднага вострава. Як мы ўжо гаварылі, усе гэтыя падзеі — плён Лёшынай фантазіі. Аднак яго фантазія — зусім рэальная. Падзеі і людзі ў п'есе натуральныя. Вось гэтай натуральнасці і нестае выканаўцу галоўнай ролі М. Пятрову.

Створаны акцёрам М. Пятровым вобраз Лёшы — нейкі бездапаможны, празмерна наіўны, а месцамі проста шаржыраваны. Акцёр імкнецца насмяшыць, выдумляе розныя трукі, прыёмы. І дзе ўжо тут было думаць М. Пятрову пра чысціню, праўдзівасць дзіцячых перажыванняў. Акцёр засвоіў «рытм амплуа» [illegible] механічна [illegible]. Усё гэта [illegible] і да артысткі З. Паўлоўскай, якая іграе [illegible] піянерку Свету (у спектаклі яна ж і Галінка) [illegible] і невыразна. Тую ж самую ролю выконвае і другая артыстка — К. Мізгайла. Але ў яе трактоўцы вобраз Галінкі праснякнуты цеплынёй і шчырасцю перажыванняў.

Калі ад Лёшы ў многім залежала дынаміка развіцця сюжэта, рамантычная прыўзнятасць спектакля, дык вобраз Васі надаваў яму святочнасць. Апроч гэтага, перад акцёрам Б. Піскуном, які выконвае ролю Васі, стаяла складаная задача. Яму трэба было, з аднаго боку, вельмі шчыра, з сапраўдным захапленнем паказаць у інтэрмедыях [illegible], з другога — [illegible] характар Васі, [illegible]. Адным словам, Б. Піскуну давялося выступаць у двух ролях — сваёй уласнай і маскараднай. З гэтай двайной задачай Піскун не справіўся. Акцёр бегае па сцэне, крычыць, становіцца ў позы і г. д. Камізм Б. Піскуна тут страціў усялякую сур'ёзнасць, дайшоў да буфанады.

Магчыма, па той самай прычыне і вобраз Фрэда, што павінен быць вопытным, хітрым, атрымаўся ў артыста В. Авалава прымітыўным і спрошчаным. Намба — [illegible] (акцёр вельмі згусціў фарбы).

У цэлым жа другі акт спектакля непераканальны. Жыццёвую праўду тут падмяніла дробная праўдачка, густы налёт фарсу, гратэску. Пусціўшы ў ход усе вонкавыя прыёмы вадзвільнага жанру, рэжысёр не здолеў паставіць акцэнт у спектаклі на галоўным, істотным, дзеля чаго была напісана драматургамі п'еса.

Юныя гледачы пакідаюць спектакль з думкаю, што [illegible] каланізатары [illegible] лёгка можна ашукаць і перамагчы.

Тэма барацьбы каланіяльных народаў за сваю свабоду і незалежнасць у п'есе і спектаклі аказалася толькі намечанай.

Носьбітам нацыянальна-вызваленчых ідэй па задуме драматургаў павінен стаць правадыр [illegible] паўстанцаў Том-Вялікае сэрца. [illegible] знаёміцца амаль у канцы спектакля і паказаны ён толькі як правадыр, як кіраўнік паўстанцаў нейкага вострава. Паяўляецца ён на сцэне з мэтаю выратаваць ад Фрэда адзіную сваю дачку Галінку.

Том-Вялікае сэрца як і ў п'есе, так і ў спектаклі ў выкананні артыста тэатра Ул. Говара-Бандарэнкі выглядае прамалінейным і дэкларатыўным. Ён ходзіць па сцэне, гаворыць добрыя словы, [illegible]. А вось [illegible] характару [illegible] ён не ўбачылі.

Слаба раскрыты ў п'есе і рад іншых вобразаў (Намба, Матуа, Аманда і інш.). Возьмем да прыкладу хоць бы вобраз Намбы. Па ўсяму відаць, што перад намі вельмі прымітыўны чалавек, [illegible]. Але акцёр Г. Ручынскі яшчэ [illegible] і непатрэбна гэта падкрэслівае.

[illegible] частка спектакля з'яўляецца яго музыка (кампазітар Зара Левіна). Яна адпавядае стылю п'есы. У ёй ёсць казачная рамантычнасць, лёгкасць, прываблівасць. Але ў аркестры гэтага тэатра (дырыжор А. Кавецкі) яна гучыць неансамблева. Вакальныя інтэрмедыі не вынікаюць з псіхалагічнага развіцця вобразаў, выконваюцца акцёрамі [illegible], тэкст не даходзіць да гледачоў.

Шчыра кажучы, не хочацца верыць, што спектакль «Том-Вялікае сэрца» належыць да рэпертуару таго ж калектыву, які ставіў цудоўныя [illegible] пастаноўкі, як «Папараць-кветка», «На хвалях Серабранкі», «Клоп» і рад іншых.

Хацелася б, каб тэатр не забываў на свае творчыя прынцыпы і абавязкі, каб ён заўсёды ствараў высокамастацкія спектаклі, якія б мелі як эстэтычную, так і выхаваўчую каштоўнасць.

Ул. СЛУЦКІ.

ДА ДЗЁН ЧЭХАСЛАВАЦКАЙ КУЛЬТУРЫ

Міраслаў ФЛАРЫЯН.

КАРЛАЎ МОСТ

Грудзі гэтыя вякамі
Капытамі коні білі.
Карлаў мост, ты не сагнуўся,
Ім не рухнуў у глыбіні!
Каменні тваі сягоння
Чуць лёскат самазвала...
Дык краса твая не чэзне,
Моц твая не занепала.
Хай і вершы, [illegible],
[illegible] будзе,
Каб па ім цераз бяздонне
Да людзей хадзілі людзі.

Іржы ШОТАЛА

АСФАЛЬТАВАННЕ ДАРОГІ

Я знаю людзей —
Рафінаванасць іх душ
Не перашкаджае заплакаць
Па згубленай шпільцы.
А тут не зважаюць на шпількі.
Слязіны-гарошыны,
Адбіткі абцасікаў і завушніцы,
Пісьмы скамечаныя, брошкі
і пацеркі, —
Усё патапляецца чорнай паводкаю,
Падобнай на кроў з варанячага
крылля.

Яна не струменіць водару,
Але яна — чыстая,
Але яна — гарачая.

Тут будзе дарога,
Якую пялёсткамі не забрукуеш,
Хай нават гэта пялёсткі ружы.
Я знаю людзей —
Жывуць у пакоях захламленых,
Забітых старым і выцвілым.
О, каб у цесныя іх кватэры
Завітала брыгада з кіпячым
катлом!
А, зрэшты, хто не засушвае
Таямнічае ружы ў запыленым
томіку!
А, зрэшты, хто не захоўвае
Паіржавелае шпількі,
і позна ўначы,
Калі капаешся, нібы ў куфэрку,
У жыцці,
Не адчуваючы, як ушчыкне
Боль знянацку — пранізлівы,
нібыта брытва,
І слёзы, слёзы, слёзы...

О, калі б чорным гарачым
асфальтам
Заліваць не шашу,
А душу!

Як бы ўспыхнулі пісьмы старыя.
Як бы карабацілася бляклая фарба.
Як бы духі зашыпелі ад гарачыні
І мана і туга з імі разам
шыпелі б.

І вось чалавек не нагадвае болей
куфэрка,
Што пахне бабульчынымі духамі.
А чалавек нагадвае ўжо дарогу,
Што пахне гарачым асфальтам.
Ён можа сам па сабе праехаць,
Ён можа стаць на сябе спакойна
І нават гукнуць дружбакам:
супыніцеся!
Я цвёрды і дужы, кірунак мой
ясны.
Шыбуе па мне аўтобус,
нагружаны
Верай, фантазіяй і летуценнямі.
Калі ласка, заходзьце, —
Давязе, куды трэба.
Адвячоркам прыпыніцца каля
чайной.
Там цёплага хлеба бохан —
на століку богам.
Ленін, крышку прыжмурыўшы
вока, глядзіць.
І вось вы чытаеце пад партрэтам:
Марыць могуць душы
з крышталю,
А таксама з шурпатага каменя.
А калі ён і чорны, як варанячае
крылле,
Не бяда, — быў бы чысты адно!
Чысты і, быццам дарога,
Абпалены ветрам
і сонцам.

Пераклаў з чэшскай мовы П. МАКАЛЬ.

АДШЧАПЕНЕЦ

НЯДАЎНА ў Смалявіцкім райкоме партыі мне давялося пачуць вельмі цікавую размову. Было так. У кабінет загадчыка аргаддзела Віктара Аляксандравіча Рудакоўскага зайшлі двое. Адзін з іх, пажылы, на мыліцы, Павел Кузьміч Гапановіч — загадчык сектара ўліку. Другі, сухенькі мужчына гадоў пяцідзесяці, у паношаным афіцэрскім мундзіры са слядамі спораных пагонаў і ордэнскай калодкаю на грудзях — падпалкоўнік у адстаўцы Іван Адамавіч Бронскі.

Гапановіч цяжка сядае на крэсла і, звяртаючыся да загадчыка аддзела, паказвае на Івана Адамавіча:

— Катэгарычна адмаўляецца выканаць даручэнне райкома партыі.

У голасе яго гучаць здзіўленыя ноткі, адчуваецца, што яму цяжка весці гэтую, відаць, нечаканую размову.

— Што ж вы гэта, Іван Адамавіч? — спакойна пытаецца Рудакоўскі. — Мы ж да вас упершыню звяртаемся. І часу гэта зойме не дужа многа.

— Не, не і не! — выразна, па-вайсковаму гаворыць Бронскі. — Вам толькі паддайся — замучыце.

— Але ж вы, Іван Адамавіч, пазаштатны інструктар райкома.

— Я не напрошваўся на гэтую пасаду.

— Вы ж камуніст!

— Ну і што! — узрываецца госць. — Я нямала праслужыў у арміі і цяпер хачу адпачыць. Зразумела? Няма чаго ганяць мяне з рознымі даручэннямі. Калі я будаваў дом, дык тады ніхто з вас не пацікавіўся, як у мяне ідзе справа, ці патрэбна дапамога.

— Вы маеце вялікую пенсію. Гэта адно. А па-другое, наколькі памятаю, вам вельмі памаглі з лесаматэрыяламі.

Рудакоўскі стомлена праводзіць рукою па валасах і пачынае перабіраць паперы ў папцы. У кабінеце запаноўвае цішыня.

Першы парушае яе загадчык уліку. На твары яго амаль вясёлая ўсмешка.

— Ну, што ж, — гаворыць ён, — калі не хочаце, абыдземся. У нас жа вялікі актыў.

Відаць, Бронскі ўзрадаваны такім паваротам. І як часта бывае ў такіх выпадках, яму хочацца зрабіць на развітанне вялікадушны жэст.

— Добра, так і быць, выканаю ваша даручэнне, — гаворыць Іван Адамавіч. — Я ж не супраць. Толькі трэба ўсё ў меру. У мяне вось жонка ўжо некалькі дзён у грыбы збіраецца, а дом няма на каго пакінуць. Усё па грамадскіх справах хаджу. Чэснае слова, няма калі гаспадаркаю заняцца. Дошкі прывёз, а абгарадзіць сядзібу ніяк не збяруся.

... Прымаўка сцвярджае, што каб чалавека пазнаць, трэба з ім пуд солі з'есці. Гэта праўда. Але бывае, што чалавек раскрывае сябе адным-двума сказамі. І ўсё ж вельмі не хацелася думаць, што так адбылося ў дадзеным выпадку.

Пажылы, з вялікай жыццёвай школаю чалавек — і раптам такі непрыхаваны цынізм? А можа падвялі былога салдата нервы, і ён у запале нагаварыў нямаведама чаго і цяпер вельмі шкадуе? Бо зрыў можа быць у кожнага. Запальчывасць—дрэнны дарадчык.

Мне захацелася, Іван Адамавіч, яшчэ раз сустрэцца з вамі, пагаварыць шчыра. Вось чаму я прыйшоў да вас у госці.

Памятаеце, гэта было цёплым ясным днём бабінага лета. У паветры адчуваўся непаўторны водар восені, якая пахла прэлым лісцем і вільготнай зямлёй. Пад яркім кастрычніцкім сонцам ваш вялізны, свежапафарбаваны дом з прыгожай зашклёнай верандаю і высока ўзнятай тэлевізійнай антэнаю выглядаў вельмі эфектна. Праўда, стаіць асабняк на пустынным месцы, у самым канцы Жодзіна. Жывяце вы, Іван Адамавіч, далёка ад людзей, амаль як на хутары. Але гэта — справа густу.

Вы добры гаспадар, пра што сведчыць хоць бы гэты невысокі паркан, якім абнесены дом, сад, агарод. Але, здаецца мне, што пройдзе не так ужо багата часу, Іван Адамавіч, і на месцы невысокага паркана вы паставіце плот вышынёю ў тры метры, а гэтае невялічкае шчанё-аўчарку возьмеце на ланцуг і будзе яна ў шаленстве кідацца на кожнага, хто не зверне ўвагі на надпіс на брамцы: «Асцярожна, у двары злы сабака».

У тым, што гэта будзе так, я пераканаўся пасля нашай размовы. Цяпер я ведаю, Іван Адамавіч: тое, што вы сказалі ў райкоме, не было выпадковасцю. Вы проста вырашылі, калі можна так сказаць, даць там адкрыты бой, каб раз і назаўсёды пакласці канец парушэнням вашага спакою.

Але потым спахапіліся, што няма чаго лезці на ражон, асцярожнасць перш за ўсё. Вось адкуль вашы словы: «Я шкадую, што тады пагарачыўся. Нервы...»

Гэта было сказана ў пачатку нашай гутаркі і я, прызнацца, шчыра парадаваўся за вас. Вы пачалі расказваць пра сваё жыццё. Так, яно было нялёгкае. Столькі гадоў у арміі. Амаль увесь час вайны — на перадавой. Ды і потым даводзілася нясоладка. Служба на поўначы. Начлегі ў саракаградусны мароз у палатках.

Тры гады назад вас дэмабілізавалі. Далі добрую пенсію.

Нечакана тут, у Жодзіна, у вас пачаліся непрыемнасці. Выявілася, што ўчастак зямлі, на якім вы пачалі будаваць дом, яшчэ за два гады да дэмабілізацыі, у час аднаго з прыездаў у адпачынак, адведзены вам незаконна і забудоўваць яго нельга. І тады з вашай энергіяй і настойлівасцю пазнаёміліся як у Жодзіна, так і ў Мінску. Вы, Іван Адамавіч, дамагліся свайго. Праўда, і цяпер на вас пішуць пісьмы-скаргі. Напрыклад, аб тым, што ваш агарод займае траціну гектара замест пятнаццаці сотак, на якія вы маеце права. «Зайздроснікі, — горача пярэчыце вы. — Гэтая зямля ўсё роўна нікому непатрэбна».

Але вось размова пераходзіць на іншае. Вы пачынаеце расказваць пра свой удзел у грамадскім жыцці пасёлка. Пералічваеце нагрузкі: сакратар партыйнай арганізацыі гарпасялковага Савета, пазаштатны інструктар райкома партыі, член штаба народных дружын.

І што дзіўна, замест законнай гордасці за аказанае вам давер'е, у вашым голасе гучыць непрыкрытае раздражненне.

— Ёсць у мяне знаёмы, — гаворыце вы, — майстрам на заводзе працуе, дык ён у пяць гадзін ужо дома. Я ж на адпачынку лічуся, а часу не маю адпачыць. Вось сёння ўвечары трэба праводзіць сход. А грошай жа я за гэта не атрымліваю!

Асабліва вас злуе, Іван Адамавіч, што ў райком даводзіцца дабірацца на аўтобусе, а то і на спадарожнай машыне.

— Калі я служыў у арміі, — гаворыце вы, — да мяне бывала прыязджала рознае начальства. Ды яшчэ ўпрошвала, ці не паможаце, маўляў, Іван Адамавіч, у тым-сім. А цяпер і за чалавека не лічаць.

Якія несправядлівыя словы! Хіба вы не разумееце, што ўсе вашы грамадскія пасады якраз сведчаць пра адваротнае.

Далей у лес — болей дроў. Махнуўшы рукою на ўсё, вы скінулі тую маску, якую спачатку надзелі. Вам захацелася выказаць усё, што сабралася ў душы. Сутнасць усіх выказванняў — няхай мяне пакінуць у спакоі. Я, маўляў, усё жыццё чакаў, калі будзе свой дом, гаспадарка, калі буду належаць толькі сабе, сабе, сабе...

Вы, Іван Адамавіч, нават спрабуеце падвесці пад сваё крэда маральную базу. Мы, маўляў, адпрацавалі. Няхай цяпер іншыя папрацуюць. І калі я сказаў вам, што гэта падобна на шкурніцтва, што большасць савецкіх людзей, якія пайшлі на пенсію, ідуць у страі з усімі, вы пагардліва адказалі, што такіх не сустракалі.

Не, Іван Адамавіч, сустракалі. Яны жывуць і працуюць побач з вамі. І я хачу вам расказаць пра аднаго з іх.

Вы памятаеце, тады, у райкоме партыі, вам паставілі ў прыклад камуніста-пенсіянера Хацянова. Я новы чалавек у раёне і дрэнна яшчэ ведаю людзей. Але мне здалося, што гэтае прозвішча я ўжо недзе чуў. І, напружыўшы памяць, прыгадаў, што пра гэтага чалавека мне расказвалі рабочыя адной з брыгад саўгаса імя Леніна.

Было то ў жніўні. Хацяноў— сакратар партыйнай арганізацыі Смалявіцкага гарпасялковага Савета пайшоў у вёску Крыніца праводзіць гутарку пра бяспрыкладны палёт касманаўтаў Нікалаева і Паповіча. Непрыкметна зайшла гаворка пра мясцовыя справы. Адзін з рабочых паскардзіўся, што ў магазін нерэгулярна прывозіцца хлеб.

— Я вам абяцаю, што з заўтрашняга дня становішча выправіцца, — сказаў агітатар.

І ён стрымаў сваё слова. Рабочыя не ведаюць, куды і да каго хадзіў Хацяноў, як дамагаўся. Але факт застаецца фактам. Хлеб цяпер у магазіне ёсць рэгулярна.

— Рыгор Цімафеевіч — цудоўны чалавек, калі што паабяцае, абавязкова зробіць, — так ахарактарызавалі яго хлебаробы.

Перабіваючы адзін аднаго, яны расказалі яшчэ некалькі маленькіх гісторый, звязаных з імем Хацянова. То ён памог уладкаваць у дзіцячы сад дзіця, то пагамірыў мужа з жонкаю, то дамогся пенсіі для старога чалавека, які да гэтага без выніку абіваў парогі многіх устаноў.

Таварышы з райкома, калі я спытаў, дзе жыве Хацяноў, сказалі, што дома яго застаць цяжка—ён грамадскі намеснік старшыні гарвыканкома і знаходзіцца на працы.

— Вы ведаеце, Рыгор Цімафеевіч прыходзіць у гарсавет роўна ў дзевяць раніцы і выходзіць з усімі ў пяць, — сказаў Віктар Аляксандравіч Рудакоўскі. — А калі раніцаю здараецца яму затрымацца, дык ідзе ў кабінет старшыні і гаворыць: так і так, па дарозе зайшоў праверыць скаргу і таму спазніўся. Вельмі сумленны таварыш!

Сказаць шчыра, уяўленне чамусьці малявала чалавека, хоць і пажылога, але волатаўскага складу, з гучным голасам і энергічнымі рухамі. А ўбачыў я невялікага росту старога. Кідалася ў вочы толькі выключная акуратнасць ва ўсім. І ў гэтых наваксаваных да бляску ботах, і ў бялюткім падкаўнерыку гімнасцёркі, і ў чыста паголеным твары, на якім гады пакінулі вялікія сляды.

Я са здзіўленнем даведваюся, што Рыгору Цімафеевічу толькі шэсцьдзесят год. Выглядае ён куды старэйшым. Хоць і не прынята, але я гавару яму пра гэта, і мой субяседнік, крыху прыжмурыўшы ва ўсмешцы разумныя вочы, гаворыць, што ён усё ж лічыць сябе чалавекам, які едзе на кірмаш, а не з яго.

У гэтага чалавека, Іван Адамавіч, вельмі цяжкі лёс. Увосень сорак першага ў яго загінулі жонка і сямігадовая дачушка. Ужо пасля вайны Рыгор Цімафеевіч даведаўся, што дзяўчынку катавалі на вачах у маці, хочучы прымусіць яе расказаць, дзе хаваецца муж-камуніст.

Кажуць, час — лекар. Але такое не забываецца ніколі. Мне расказалі, што Рыгор Цімафеевіч вельмі хворы. Ён інвалід другой групы. Як і вы, Іван Адамавіч, Хацяноў — пенсіянер. Праўда, ён, у мінулым сціплы служачы, атрымлівае пенсію ў некалькі разоў меншую за вашу. У яго няма і ўласных харомаў — Рыгор Цімафеевіч жыве ў маленькім камунальным пакойчыку.

Але ў гэтым чалавеку гарыць нязгасны агонь служэння людзям. З 1928 года ён — амаль нязменны дэпутат гарсавета, часта яго выбіраюць сакратаром партарганізацыі. Ён — пазаштатны інструктар і член парткамісіі райкома партыі, член прэзідыума савета пенсіянераў, грамадскі кантралёр і г. д.

Ведаеце, Іван Адамавіч, як журналіста мяне расчаравала размова з Хацяновым. Чаму? Ён катэгарычна адмовіўся расказваць пра сябе. Тады я пайшоў да таварышаў, якія ведаюць Рыгора Цімафеевіча. І, прызнацца, пазайздросціў яму. Нават пра самых добрых людзей часам можна пачуць супярэчлівыя думкі. Тут жа былі ўсе аднадушныя — Хацяноў сапраўдны камуніст.

Член парткамісіі па персанальных справах райкома партыі Р. Купрэйчык расказаў, з якой тактоўнасцю і ўвагаю Рыгор Цімафеевіч разабраўся ў адной вельмі складанай персанальнай справе. Дзякуючы гэтаму было адноўлена добрае імя старога камуніста. У савеце пенсіянераў мне паведамілі, што па ініцыятыве Хацянова на грамадскіх асновах была адкрыта бібліятэка. Ён прынёс туды і свае кнігі (Рыгор Цімафеевіч вялікі кнігалюб).

Сакратар райвыканкома Дзямяновіч адзначыў, што нядаўна Хацяноў праводзіў абследаванне камбіната бытавога абслугоўвання — падрыхтоўваў пытанне да сесіі выканкома і зрабіў гэта выдатна.

Скажу шчыра, некаторыя ў Смалявічах лічаць Рыгора Цімафеевіча дзіваком. Маўляў, навошта хвораму старому ў непагадзь ісці за чатыры кіламетры ў вёску, каб абследаваць сям'ю ці пракантраляваць, як там будуецца калодзеж.

Так думаюць абываталі. Вы згодны са мною, Іван Адамавіч? Зайдзіце калі-небудзь у гарсавет і вы ўбачыце там дзве чаргі наведвальнікаў — адна да старшыні, другая да Рыгора Цімафеевіча. Я гаварыў з некаторымі з іх. Аказваецца, усе думаюць, што Хацяноў штатны работнік.

Вось так жыве і працуе гэты чалавек. Вы скажаце — адзіночка, выключэнне з правіла. Уявіце сабе, Іван Адамавіч, такіх людзей, як Рыгор Цімафеевіч, вельмі многа.

Сакратар райкома партыі Т. Якубіцкая расказала мне пра пенсіянераў Васіля Барысавіча Фурсава і Рамана Лазаравіча Дарашэвіча — цудоўных прапагандыстаў, пра актыўных памочнікаў райкома камуністаў Г. Гербачыка і П. Якаўлева. Пенсійная кніжка для іх — не атэстат старасці.

Вось і ўсё, што мне хацелася вам сказаць, Іван Адамавіч. Помніцца, у канцы нашай гутаркі вы, не тоячы задавальнення, паведамілі, што маеце шанц вызваліцца ад грамадскіх нагрузак. Маўляў, з сім-тым пра гэта ўжо дамоўлена.

Ну, што ж. Думаю, што камуністы партарганізацыі, якую вы да гэтага часу ўзначальвалі, памогуць вам гэта зрабіць.

Я прадбачу час, калі вам перастануць «надакучаць» грамадскімі даручэннямі. Вы зможаце спакойна зажыць у чатырох сценах вашага дома. Але наўрад ці прапішацца да вас шчасце, бо шчаслівы толькі той, хто шчодры душой.

М. ЗАМСКІ.

Жодзіна—Смалявічы.

ГЭТА ХВАЛЮЕ МНОГІХ

ПІСЬМО Ў РЭДАКЦЫЮ

Пакупнік зайшоў у магазін і спытаў, ці ёсць вершы Пімена Панчанкі.

— А ў нас паэзіі ніколі не бывае, — адказаў загадчык Астражанскага магазіна Кузьма Жураўскі.

Такія адказы можна пачуць амаль ва ўсіх сельскіх магазінах Лельчыцкага раёна. У сельмагах чамусьці прадаюцца толькі кнігі для дзяцей. Зусім не прадаюцца ў вёсках газеты і часопісы. У вёсцы Буйнавічы ёсць кніжны кіёск, але свежы нумар газеты ці часопіса тут ніколі не купіш. Ды і ў кіёску гарадскога пасёлка не заўсёды знойдзеш іх. Амаль няма ў продажу кніг беларускіх пісьменнікаў. Асабліва цяжка знайсці паэтычныя зборнікі беларускіх аўтараў.

Калі ж у Лельчыцкім раёне можна будзе купіць свежую газету, часопіс, своечасова набыць новую беларускую кнігу? Гэта хвалюе многіх.

Адам КАРПОВІЧ,
кінамеханік аўтакінаперасоўкі.

Пра цяжкае мінулае нашай Радзімы расказваюць многія карціны, якія захоўваюцца ў Мастацкім музеі БССР. Адна са сведак—карціна «Няроўны шлюб» В. Пукірава. Фота Ул. КРУКА.

ІХ НОРАВЫ, ІХ МАРАЛЬ

Факты з зарубежных газет і часопісаў

СПАДНІЦЫ ДЛЯ КАРОЎ

Адзін з амерыканскіх грамадскіх дзеячоў містэр Пруд вядзе растлумачальную кампанію з мэтай дамагчыся прыняцця закону аб адзенні для хатніх жывёл і насельнікаў заалагічных паркаў. Выгляд голых жывёл, сцвярджае ён, робіць непажаданае ўздзеянне на моладзь, асабліва на непаўналетніх. На мітынгах містэр Пруд дэманструе фатаграфіі, якія паказваюць узоры адзення для хатніх жывёл: кароткія штаны для коней, спадніцы для кароў, трусы для сабак і кошак.

«Юманітэ».

МУЗЫЧНЫ ТЫДЗЕНЬ

Днямі ў горадзе Мемфіс (ЗША) джазавы аркестр Білі Мітчэла ўстанавіў новы сусветны рэкорд працягласці ігры—87 гадзін 30 мінут. Пачаўшы іграць у 9 гадзін вечара ў нядзелю, аркестр скончыў ігру ў чацвер у 12 гадзін 30 мінут. Па ўмовах спаборніцтва праз кожныя 45 мінут рабіўся перапынак на 15 мінут. Папярэдні рэкорд, устаноўлены канадцамі, складаў 86 гадзін.

«Юманітэ».

КЕМЛІВЫ ПОП

Каб прыцягнуць моладзь да царкоўнай службы, поп Эдвард Блэйк з горада Лінкольн (Англія) арганізаваў у царкве праслухоўванне пласцінак з сучаснай музыкай. Свае пропаведзі Эдвард Блэйк спявае, акампаніруючы сабе на гітары.

«Ліберасьён».

ШЛЮБ ПА РАЗЛІКУ

У Парыжы ў інстытуце шлюбных адносін нядаўна ўстаноўлена кібернетычная ўстаноўка, якая кансультуе тых, хто жадае ўзяць шлюб. На перфарацыйную картку заносяцца закадыраваныя дадзеныя аб кожным, хто хоча ажаніцца ці выйсці замуж. Картка апускаецца ў апарат, і праз некалькі секунд з вялізнай картатэкі машына знаходзіць адрас прыдатнага партнёра і паведамляе ўсе неабходныя дадзеныя аб ім. Кансультацыя каштуе 275 франкаў.

«Цайт ім більд».

ПА ПРЫКЛАДУ ІНШЫХ

Парламент княства Ліхтэнштэйн прыняў нядаўна закон аб павелічэнні сваіх узброеных сіл на 16,6 працэнта. Княская гвардыя цяпер налічвае 12 чалавек. Пасля ўступлення ў сілу новага закону яе колькасць узрасце да 14 чалавек.

«Вохенпост».

ЦАНА РЭПУТАЦЫІ

Былы кароль Егіпта Фарук, які дажывае цяпер свой век у рэстаранах і кафэ-шантанах Ніцы, узбудзіў судовую справу супраць аўтараў кнігі «Жыццё для сваёй асалоды». Экс-кароль лічыць, што кніга падарвала яго рэпутацыю і патрабуе кампенсацыі ў суме 400 тысяч долараў.

«Цайт ім більд».

СПОСАБ ЗАХАВАННЯ ЧАЛАВЕЦТВА

Каб захаваць для будучыні ўзор чалавека—гомо сапіенс—які, на думку амерыканскага вучонага Германа Мюлера, знікне з твару зямлі пасля трэцяй сусветнай вайны, прапануецца стварыць спецыяльны цэнтр, дзе абароненыя ад радыёактыўных выпраменьванняў будуць хавацца семявыя клеткі чалавека.

«Вохенпост».

ЯК АБЫСЦІ ЗАКОН

Каб не парушаць прынятага нядаўна закон, які забараняе продаж парнаграфічных выданняў непаўналетнім, многія кнігагандляры ў Заходняй Германіі паставілі ля сваіх магазінаў аўтаматы, у якіх кожны, кінуўшы манету ў тры маркі, можа выбраць пікантную кнігу пад свой густ.

«Вельтбюне».

АПЯКУНКА СЦЮАРДЭС

Нядаўна папа рымскі спецыяльным эдыктам абвясціў, што святая Бона з горада Піза ад гэтага часу будзе лічыцца святой апякункай сцюардэс. Згодна біблейскіх казанняў, святая Бона ўсё сваё жыццё прысвяціла дапамозе тым, хто едзе і падарожнічае.

«Фольксштыме».

У ГОНАР ЮБІЛЕЮ

З прычыны 350 гадавіны першага ўжывання тытуню белымі пасяленцамі ў Амерыцы і Віргініі адбыліся спаборніцтвы на працягласць курэння піпкі. Усеамерыканскі рэкорд устанавіў Джэфры Стэфард, які няспынна курыў сваю піпку на працягу 85 мінут і 28 секунд, не даючы ёй пагаснуць. Папярэдні рэкорд складаў 68 мінут і 22 секунды.

«Ліберасьён».

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Адрас рэдакцыі: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 01395

Друкарня выдавецтва «Звязда».